

Kučera, Bohumil

Dělnické vlády v Sasku a v Durýnsku

In: Kučera, Bohumil. *Dělnická vláda v Sasku v roce 1923 : myšlenka dělnickorolnické vlády v německých revolučních událostech a její ohlas v ČSR*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970, pp. [57]-92

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120384>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KAPITOLA II.

DĚLNICKÉ VLÁDY V SASKU A V DURYNSKU

VZNIK DĚLNICKÝCH VLÁD V SASKU A V DURYNSKU

Zasedání ÚV KSN ve dnech 5. a 6. srpna 1923 došlo v souhlase se situací v Německu k závěru, že nejbližším cílem boje dělnické třídy musí být svržení Cunovy vlády a „vytvoření dělnickorolnické vlády pod vedením dělnické třídy, která učiní z dělnické třídy, středních vrstev měst i venkova společné nositele moci všech pracujících proti vykořisťovatelům“.¹

Uskutečnění tohoto cíle se stalo akutní v souvislosti s bojem proti Cunově vládě a zejména pak po jejím svržení generální stávkou. Vedení KSN se zabývalo myšlenkou vytvoření dělnické vlády konkrétněji již od počátku roku 1923. Již od lipského sjezdu vycházelo z předpokladu, že nejspokladnější cestou ke zřízení takové vlády bude zaměřit se na ony části Říše, kde dělnické hnutí je silné. Tam pak bude možno vytvořit zemské vlády a po jejich zkušenostech, po jejich úspěších bude možno využít přítažlivosti této myšlenky na masy v celém státě a ve vhodné chvíli utvořit dělnickorolnickou vládu v celém Německu.

KSN počítala se zeměmi středního Německa, kde v průmyslových oblastech bylo dělnické hnutí nejsilnější, především pak se Saskem. V poválečných zemských volbách v Sasku, Durynsku a v Brunšviku získala soc. demokracie většinu voličů a tím bylo umožněno v těchto zemích vytvořit čisté soc. demokratické vlády. V Durynsku a Brunšviku vešly později tyto vlády ve spolupráci s buržoazií a tak se zde vytvořily koaliční vlády ze zástupců soc. demokracie a měšťáckých stran. Naproti tomu zůstala vláda čistě soc. demokratická v Sasku, kde byla sociální demokracie nejsilnější stranou, avšak většinu neměla. Tato menšinová vláda musela mít spojení, poněvadž sama jako menšinová se udržet nemohla. Mohla se spojit buď se stranami měšťáckými, nebo s komunisty. Vlivem poměrů, které budou vyličený dále, směřovala strana soc. demokratická k spolupráci s komunisty. Sasko bylo zemí převážně průmyslovou, kde bylo rozvinuto mohutné, staré dělnické hnutí. Nejsilnější stranou zde byla sociální demokracie a za ní následovala strana komunistická. Sociální demokracie měla možnost společně s komunisty vytvořit většinovou vládu s vyloučením buržoazních stran. Pod tlakem dělnických mas, které se nalézaly v revolučním vření, musela sociálně demokratická vláda trpět akce dělnického hnutí. I když mnohdy zakročovala proti dělnickým demonstracím, stáv-

¹ IML-Berlin Sign. 2/4: Protokoll der Sitzung von 5. und 6. August 1923.

kám a činnosti společných orgánů dělnické třídy, nemohly tyto zásahy nabýt takového rozsahu jako jinde, neboť sociální demokracie by ztratila důvěru mas a důvěru svých voličů.

Za těchto okolností mělo dělnické hnutí v Sasku poměrně značnou akční svobodu, a to byl také jeden z důvodů, proč tu idea jednotné fronty zapustila kořeny daleko rychleji a pevněji než v ostatním Německu. Orgány jednotné fronty, jako závodní rady, kontrolní výbory a proletářské setniny, zde vykonávaly svou činnost zcela legálně anebo alespoň byly úřady trpěny. Uvedli jsme již příklady, že kontrolní výbory obdržely od okresních úřadů např. svolení ke konfiskaci potravin nebo to, že vláda trpěla legální činnost dělnických setnin, přestože v jiných zemích Německa byly setniny zakazovány.

Poněvadž akce orgánů jednotné fronty měly v těchto podmínkách úspěchy, přitahovaly k sobě soc. dem. dělníky i bezpartijní, a tak KSN prováděla velmi úspěšnou politiku jednotné fronty a získávala pro ni nové a nové přívržence. Za této situace je pochopitelné, že se sem zaměřilo úsilí KSN o vytvoření dělnické vlády a že mezi sociální demokracií a komunistickou stranou Saska docházelo již od konce roku 1922 k četným jednáním o vytvoření dělnické vlády.

Přispívala k tomu i skutečnost, že saskou vládu tvořili levicoví soc. demokraté, jako Zeigner, Liebmann, Buck aj., kteří se sami často dostávali do rozporů s ústředím soc. dem. strany Německa, ovládaným vyslovenými pravičáky. Buržoazie, vystrašená růstem dělnického hnutí v Sasku, vykonávala nátlak na říšskou vládu, aby proti Sasku zakročila, a otevřeně štvála proti Sasku reakční ozbrojené organizace. Ve svých agitačních štvanicích nazývala vládu i soc. demokracii „rudou čeládkou, komunisty a marxisty“, i když tyto politické kruhy měly k marxismu a komunismu velmi daleko.

Podzimní volby v r. 1922 přinesly v Sasku sociální demokracii značný úspěch, takže tato měla společně s komunisty v zemském sněmu početní většinu. Menšinová soc. dem. vláda, která se z těchto voleb vytvořila, kolísala mezi buržoazií a komunisty. Její pozice nebyla silná; zejména politické skupiny měšťácké v Říši i pravicové vedení vlastní strany bylo proti ní zaujato. Tato vláda totiž dobře viděla nebezpečí vojenských tajných organizací a nebezpečí jejich útoku na sebe. Poněvadž objevila tajná skladiště zbraní a úzké spojení reichswehru s těmito tajnými organizacemi, upozorňovala na tato fakta říšskou vládu i presidenta Eberta, ba pranýřovala je i veřejně. Tím se ovšem odpor šovinistických měšťáckých kruhů proti ní jen stupňoval, a proto byla vláda náchylná k dohodám s komunisty.

KSN ve smyslu tezí EKI z června 1922 o jednotné frontě a dělnické vládě sestavila podmínky pro jednání se sociální demokracií, za nichž byla ochotna soc. dem. vládu v Sasku podporovat či do ní i vstoupit. Podmínky v celkovém počtu deseti představovaly obranu nejdůležitějších dělnických zájmů, jako otázky mzdové, pracovní doby, pomoc nezaměstnaným, přesun daňového břemene na bohaté a boj proti reakci a za očistu státního aparátu apod. Nejdůležitější z nich byla podmínka č. 7, žádající zřízení ozbrojených dělnických obran, a 9., která požadovala předkládání zákonných osnov k schválení orgánům jednotné fronty, tj. kongresům závodních rad.

Sociální demokracie akceptovala mnohé z navržených podmínek, ale to

Wetter leuchten

nejdůležitější, tj. ozbrojení proletariátu a odpovědnost vlády přímo dělnictvu soustavně odmítala. K dohodě tehdy také nedošlo. Ani v samotné KSN nebylo o těchto věcech ještě zcela jasno.²

Saská vláda se sama dlouho neudržela a v lednu 1923 byla nucena odstoupit. Utvořila se nová vláda, opět menšinová pod vedením dr. Ericha Zeignera, a mezi stranami došlo k novým jednáním o spolupráci. Jednání neměla valného úspěchu a sociální demokracie nebyla ani tentokrát ochotna jít o mnoho dále než k přijetí společného programu značně reformistického. Předseda vlády dr. Zeigner učinil však ve svém vládním prohlášení značný ústupek KSN v otázce zřízení ozbrojených dělnických obran, když uznal, že vláda nemůže dělnictvo podezírat z ničeho nesprávného, jestliže toto si k obraně svých schůzí, majetku a vůdců před pučistickými elementy zřizuje vlastní obranu.³

I když nedošlo hned tehdy k dohodě, KSN se nedala odradit a využila všech svých zkušeností, které již s jednotnou frontou měla. O všech jednáních informovala masy pracujících, své návrhy a podmínky pro spolupráci předkládala veřejně a informovala o nich samotné soc. dem. dělníky. Touto činností získala v Sasku nakonec mezi soc. dem. dělníky takové nadšení pro jednotnou frontu, že se soc. dem. členstvo postavilo proti svému vedení.

KSN Saska vypracovala pak program dělnické vlády, který předložila přímo zemskému sjezdu sociální demokracie, když s ním dříve otevřeným dopisem seznámila široké masy soc. dem. dělníků.

Zemský sjezd sociální demokracie Saska, který se konal v Lipsku v březnu 1923, se návrhem komunistů důkladně zabýval a většina delegátů byla pro něj získána. Výsledkem bylo, že se sjezd usnesl 92 hlasy proti 32 na rezoluci, kterou provždy odmítl jakoukoliv vládní koalici s buržoazií a rozhodl zahájit jednání s komunisty o vytvoření společné vlády na podkladě

² Podmínky, které byly podkladem jednání, jsou otištěny v Rovnosti z 20. 5. 1923. Stav tehdejšího nazírání na dělnickou vládu dokazuje zajímavá epizoda, která se odehrála v německé delegaci na IV. kongresu KI v Moskvě. Během jednání přinesla tisková kancelář Rosta mylnou zprávu, že v Sasku, kde právě probíhala jednání mezi SPD a KNS o dělnické vládě, skutečně k vytvoření takové vlády došlo a že do ní vstoupili Brandler a Böttcher. Přitom se tak stalo i přes to, že SPD odmítla podmínku č. 7 a č. 9.

Delegace KSN, v níž byla zastoupena většina vedení, celou záležitost projednávala a na návrh Thalheimera rozhodla většinou hlasů schválit vstup do vlády se soc. demokracií, i když nejdůležitější podmínky soc. demokracie odmítla. Když toto rozhodnutí bylo oznámeno EKI, ta jednomyslně — za osobní účasti Lenina — rozhodla proti vstupu do vlády se soc. demokracií za těchto okolností. Viz Inprekor č. 41 z r. 1923, str. 479—485. Též Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD, str. 227 a Die Lehren der deutschen Ereignisse, str. 50.

³ Viz: Dr. Erich Zeigner: „Politischer Rückblick auf das Jahr, 1923“ — Socialistische Einheit 24. 3. 1964. Zeigner šel tak daleko, že naznačil možnost začlenění dělníků do státní policie. „Aber nicht nur der Arbeiterschaft und ihren Einrichtungen droht Gefahr, die Republik selbst ist bedroht, die kämpft um ihre Existenz. Solange diese Situation besteht, kann die Regierung es den Arbeiterparteien nichts verbieten, nein, sie muss es dankbar begrüßen, wenn sich die Arbeiter den Organen der Republik zur Verfügung stellen, um in Bedarfsfälle unter der Leitung staatlicher Polizei mit ihren Leben alle gewalttätige und ungesetzliche Angriffe gegen die Republik abzuwehren.“

jejich programu. Za tím účelem pak zřídil sedmičlennou komisi, která ihned zahájila práci.⁴

Po delším jednání došlo skutečně k dohodě, na jejímž základě pak KSN v zemském sněmu pro Zeignerovu vládu hlasovala a poskytla jí plnou podporu. Dohoda znamenala sice určité ústupky ze strany komunistů, avšak v zásadě byla dobrým základem pro spolupráci a umožňovala úspěšné rozvinutí jednotné fronty.⁵

Sociální demokracie se naproti tomu snažila dohodě vymknout, kde mohla, a plnila ji velmi neochotně. Pravice ve vedení sociální demokracie se bránila zejména vytváření společných proletářských setnin a v tomto bodě dohodu odmítla uznat.

Je to období, kdy spolupráce se saskou vládou byla vedení KSN vícekrát vytykána organizacemi Hamburku, Berlína i Porúří, a to plným právem. Sociální demokracie nedodržela podmínky dohody a KSN přesto neodhalila jednání pravicových vůdců. Svou podporou vlády budila v masách iluze o účinné spolupráci se sociální demokracií a její vůdce tak spíše ještě v masách popularizovala. Opozice v ústředí mnohokrát žádala, aby KSN saskou vládu demaskovala a ji svrhla. Zejména tak činila v červnu a červenci 1923, po střelbě do dělníků v Budyšině a Lipsku, kdy žádala svolání kongresu závodních rad v Sasku, jemuž by byl předložen program dělnické vlády a na němž by byli sociální demokrati odhaleni. Tento požadavek byl vždy Brandlerem a pravičáky odmítnut s odůvodněním, že „i kdyby ve všech okresech byly svolány kongresy závodních rad, v Sasku nebudou, protože tam by to porušilo jednotnou frontu“. Z obav před rozbitím jednotné fronty bylo vedení KSN ochotno k ideologickým ústupkům, k „opatrnosti“, což se nakonec projevilo v naprostém upuštění od kritiky sociálně demokratických partnerů. Šlo zde o zásadní opomíjení jednoho z hlavních principů taktiky jednotné fronty.⁶

Revoluční dělnické hnutí bylo v Sasku velmi silné a rozvíjelo se za určité legality stále úspěšněji. Kontrolní výbory a proletářské setniny byly zde organizovány nejpevněji a nejlépe. Existovalo tu rovněž hnutí revolučních závodních rad, jejichž zemský výbor pečoval, aby na závodech byly vytvořeny proletářské setniny bez rozdílu politického zaměření jejich členů a ve všech obcích, aby se zformovaly kontrolní výbory.

Akce těchto dělnických orgánů byly velmi četné, a to tím spíše, že v Sas-

⁴ Die Rote Fahne 2. a 6. 3. 1923.

⁵ Die Rote Fahne 20. 3. 1923. — Obsah dohody byl shrnut do čtyř základních podmínek:

1. Boj proti fašismu a vytvoření společných proletářských obranných organizací.
2. Amnestie pro trestné činy spáchané z nouze a z politických motivů.
3. Boj proti lichvě — zřízení cenových kontrolních komisí, do nichž by byly zaříceny dosavadní kontrolní výbory.
4. Zřízení „dělnických komor“, které by vládě dávaly dobrozdání o pracovních a sociálních zákonech, samy podávaly vládě návrhy zákonů a stížnosti pracujících.

Dohoda představuje značný ústupek v bodě 4., kde odpovědnost vlády Kongresu závodních rad, jak byla původně požadována, je nahrazena zřízením „dělnických komor“. Jejich kompetence je nepatrná a jsou myšleny jako orgány poradní. Proto také KSN tehdy do vlády nevstoupila a omezila se jen na její podporu. Naproti tomu v bodě 1. a 3. znamenala dohoda možnost legalizace orgánů jednotné fronty, případně jejich začlenění do státního aparátu.

⁶ Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD, str. 228.

ku byla stejná, ba možno říci i těžší hospodářská situace než v ostatním Německu. Většina obyvatelstva této průmyslové oblasti byla odkázána na svou mzdu. Při omezování pracovní doby a svévolném zastavování průmyslových podniků dostupovala nezaměstnanost a bída hrozivých rozměrů.

Zeignerova soc. dem. vláda stále kolísala mezi tlakem dělnických mas a mezi snahou vyjít s říšským vedením soc. demokracie a podporou buržoazie. Tak neváhala vyslat policii proti demonstrujícím dělníkům v Drážďanech a Budyšině, kde reakční důstojníci dali do dělníků střilet. Také v okresech Zwickau a Leuthen, kde dělníci během hornické stávkových postupuvali velmi odhodlaně proti podnikatelům a mnohde jejich internováním nebo obležením podnikových ředitelství je donutili ke zvýšení mezd, vyslala Zeignerova vláda proti stávkujícím zesílené oddíly policie. Hrozila jim dokonce vyhlášením výjimečného stavu.⁷

Přes tyto namnoze krvavé zásahy vlády masy v boji neustaly a soc. dem. vláda byla zatlačována stále více doleva. Neměla-li ztratit důvěru vlastního členstva, nemohla vystupovat proti dělnickému hnutí soustavně a tvrdě. Od vedení vlastní strany se jí spíše dostávalo výtek než podpory. Buržoazie pak, když viděla v Sasku nebezpečné revoluční ohnisko, žádala po říšské vládě rozhodný zákrok a vláda také prostřednictvím reakční generality říšské armády takový zásah chystala. Armáda shromažďovala ozbrojené síly v Prusku a podobně se koncentrovaly vojenské síly armády a fašistických ozbrojených svazů v Bavorsku. Sasku hrozil útok ze severu i jihu. Bavorsko bylo místem, kde se soustřeďovaly všechny reakční, monarchistické, fašistické a protirepublikánské síly, zejména pak po porážce bavorské vlády rad. Mnichov a celá země se jen hemžily ozbrojenými polovojenskými svazy, monarchisty, nacisty z NSDAP a SA. Narůstalo zde separatistické hnutí proti Říši monarchistického ražení, jež se opíralo o reakční organizace všeho druhu, jimž vláda poskytovala podporu a volnost. V rukou vojenských svazů, čítajících více než 320 tisíc mužů, bylo značné množství zbraní.⁸ Byly ve spojení s armádou, jež jim poskytovala všemožnou pomoc, především zbraně. Armáda rovněž vyzbrojovala NSDAP a SA. Zatím co bavorská vláda zakázala 1. máje 1923 všechny dělnické demonstrace, pochodovala NSDAP volně ulicemi Mnichova a v jejím čele šlo 5000 ozbrojených mužů, jimž zbraně zapůjčili důstojníci říšské vojenské moci. Bavorská vláda poskytovala útočiště vysloveným fémovým vráhům, jako byli atentátníci na Erzbergra, a jiným osobám stíhaným v Říši pro trestní činy. Tak zde našel asyl kpt. Erhardt, souzený pro vedoucí roli v Kappově puči, jenž uprchl z vězení v Lipsku.

Již od jara 1923 shromažďovaly se v Bavorsku reakční polovojenské svazy pod přímou ochranou zemské policie. Bavorská zemská policie uzavřela s jedním takovým svazem, nazvaným „Bund Oberland“, dohodu, že tento celý svaz včlení do zemské policie. To se také skutečně stalo a do policie bylo včleněno nejen „Bund Oberland“, jenž sám čítal asi 15.000 mužů, ale i jiné polovojenské organizace jako „Blücher“, „Reichsflage“,

⁷ Die Rote Fahne 3. 8. 1923.

⁸ Erich Eyck: Geschichte der Weimarer Republik, sv. I., str. 243. Tyto svazy přechovávaly 240 000 pušek, 2870 kulometů, 44 lehkých děl a 34 minometů.

„Jungdeutscher Ordner“ a „Viking“. Veliteli této podivné policie se stali důstojníci, kteří se v roce 1920 zúčastnili aktivně Kappova puče.

Tyto organizace byly policií vyzbrojeny a soustředěny na bavorských hranicích na linii Kissingen-Hof. Podle vyjádření pruského ministra vnitra Severinga „čekaly jen na rozkaz, aby vpadly do východního Durynska a Saska nebo aby převzaly jiné funkce armády občanské války“.⁹

Německá buržoazie byla zcela jednotná ve svém odporu proti dělnické třídě a revoluci. Zdaleka ne však v otázce, kdo a které kruhy mají se uchopit moci a v Německu vládnout. O tom se její názory různily. Byly zde separatistické snahy bavorské, směřující k odtržení od Říše a pozdějšímu „dělání pořádku“ v celém Německu, separatistické snahy v Porýní, pokoušející se o odtržení a vytvoření samostatného státu z Porýní. A konečně pokusy i plány na vytvoření vojenské diktatury, kdy by převzala moc i vládu armáda.

Bavorská zemská vláda stála v soustavném odporu proti vládě říšské a odmítala často plnit její rozhodnutí a zákony. Tak odmítala odzbrojit ozbrojené vojenské svazy nebo mimo jiné v Bavorsku vyhlásit a uvést v platnost zákon na ochranu republiky z r. 1922. Tyto rozpory vyvrcholily po zastavení pasivního odporu v Porýří, když Bavorská vláda vyhlásila sama dne 26. září 1923 výjimečný stav a jmenovala generálního státního komisaře von Kahra. Den nato byl vyhlášen výjimečný stav pro celou Říši a vláda v Bavorsku přešla ve smyslu tohoto nařízení na gen. říšské armády von Lossova.

Pro hrubé útoky na říš. presidenta Eberta nařídil ministr voj. Gessler vojenskému zemskému veliteli v Bavorsku generálu von Lossovi, aby dal zastavit další vycházení nacistického deníku Völkischer Beobachter. Von Lossov se dotázal na názor komisaře von Kahra; ten však odmítl deník zastavit. Říšský min. Gessler pak gen. von Lossova odvolal z funkce a jmenoval nového zemského velitele generála Kresse von Kressenstein.

Komisař von Kahr tuto změnu neuznal, jmenoval sesazeného von Lossova zemským velitelem Bavorska a nařídil, aby jednotky armády byly vzaty do přísahy pro zemskou bavorskou vládu. To se také den nato stalo, přes výslovný zákaz vrchního velitele armády von Seeckta.

Přes všechna vyjednávání mezi říšskou a bavorskou vládou odmítal von Kahr podrobit se Říši. Tím byla roztržka dovršena a Říše stála před úkolem uplatnit svou autoritu vojenskou exekutivou. Bavorská vláda formulovala své separatistické stanovisko v rozhlasové výzvě, vysílané stanicí Norimberk: „Nechceme, aby berlínská vláda, ovlivněná marxismem, vnucovala bavorské vládě něco, co by zneškodňovalo Bavorsko, záštitu německého národního smýšlení.“¹⁰

Říšská obrana byla v pohotovosti a ozbrojené svazy stály připraveny na severní hranici Bavorska. Oficiálně se mluvilo o pochodu na Berlín a o vpádu do Saska.

Podobnou situaci vytvářelo v Prusku a v samotném Sasku říšské ministerstvo Reichswehru. Již v roce 1922 zjistila saská zemská vláda, že

⁹ Carl Severing: Mein Lebensweg, sv. I., str. 430.

¹⁰ Friedrich Stampfer: Die ersten 14 Jahre der deutschen Republik, str. 358–356. Rozhlasová výzva bavorské vlády v celém znění je otištěna ve Vorwärts 23. 10. 1923.

Reichswehr navazuje styky s reakční polovojenskou skupinou „Selbstschutzorganisation“ a že buduje v Sasku tajná skladiště zbraní, o nichž zemská saská vláda nevěděla.

Saská vláda při pátrání po zbraních ukrytých po válce různými dobrovolnickými organizacemi konala na mnoha místech prohlídky a při tom odkryla několik tajných skladišť zbraní, které patřily Reichswehru. Říšský státní návladní vydal saské policii zákaz, aby dále takové prohlídky konala. Nato se saská vláda obrátila se stížností na říšskou vládu a žádala, aby zbraně byly zabaveny, případně aby o skladištích, které na území Saska buduje říšské ministerstvo reichswehru, byla vyrozuměna a aby zbraně byly dány pod její kontrolu. Stížnost saské vlády zůstala však nevyřízena. Ministr vnitra v Prusku sociální demokrat Severing uvádí, že totéž se dalo v Prusku. Říšská armáda zde vyvíjela stejnou činnost a ani pruská vláda jinak proti tomu nezakročila. Severing, jenž o všem věděl, nevyrozuměl o tom ani zemskou vládu pruskou. Tak v létě 1923 byly shromáždovány v Bavorsku i Prusku zbraně a vojenské síly se zřejmým úmyslem, aby byly použity proti dělnickému Sasku.¹¹

Armáda ve stejné době mobilizovala příslušníky různých ozbrojených svazů a vytvářela z nich oddíly tzv. černého reichswehru, které rozmisťovala v různých posádkách v Prusku. Jeden z takových oddílů, nemoha se dočkat zásahu pokusil se o své újmě započít akce a zmocnil se dne 1. 10. 1923 pevnosti Küstrin. Jiný provedl podobnou akci v pevnosti Spandau. Tím však byly plány armády a příprava intervence prozrazeny. Oba pokusy byly označeny jako puč a byly vládou urychleně likvidovány a sprovoceny ze světa, aby nezbudily další pozornost.¹²

Vláda si při tom počínala velmi „taktně“: mluvila ve svém prohlášení o tomto puči černého reichswehru jako o pokuse nacionálně bolševických živlů rušit demokratický pořádek. Armáda však koncem září zvětšovala své stavy a chystala zásah proti Sasku i na jiných místech. Tak v Magdeburku obdržel velitel 3. praporu rozkaz zvýšit stav o 25 %. Použil k tomu „dobrovolníků“ z ozbrojeného svazu „Stahlhelm“, které zařadil do armády. Důstojníci sami říkali vojákům, že vpochodují do Saska, „aby tam skoncovali s marxisty a komunisty“.¹³

Je zřejmé, že do této kategorie patřilo i shromáždování černého reichswehru v Küstrin a Spandau. O zásah proti Bavorsku nemohlo vůbec jít.

¹¹ Carl Severing: Mein Lebensweg, sv. I., str. 430.

¹² Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD, str. 12. Též Die Rote Fahne 9. 10. 1923.

Rozpornost tohoto puče, kdy povstali důstojníci „Černé Reichswehr“ proti regulérní armádě, jež je vyzbrojila a jejíž byli součástí, i to, jak idylicky byl puč likvidován a většina viníků propuštěna na svobodu, ličí očitý svědek československý spisovatel E. E. Kisch v reportáži „Bürgerkrieg um die Festung Küstrin“. Viz jeho knihu „Der rasende Reporter“, Berlín 1930.

¹³ Citováno dle článku Kurta Fischera „Die militärische Wehrverbände in der Weimarer Republik“. Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, č. 3/1966, str. 362. V Sasku samotném povolávala říšská armáda dobrovolníky z různých reakčních svazů, např. ze Stahlhelm nebo Jungdeutscher Orden, a zařazovala je do svých jednotek. Stalo se tak v řadě míst, kde byly posádky armády, zejména v Dráždanech, Lipsku, Budyšině a ve výcvikovém středisku Königsbrücker Lager. — Viz Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II, 1923, str. 1665, 1674—1676, 1723.

Vždyť vrchní velitel von Seeckt informoval vládu stejně jako v době Kap-pova puče, že říšské armády proti Bavorsku nelze použít, poněvadž není záruky, že by rozkaz k zásahu splnila.

Separatistické snahy bavorské vlády nebyly tehdy v Německu ojedinělým zjevem. Podobné tendence se objevily v Porýní a Porúří. Buržoazie vyděšená poválečnou inflací a stagnací hledala pro sebe východisko ve vytvoření samostatné Porýnské republiky, která by jí pod francouzskou patronací zaručila lepší ziskové možnosti.

V Düsseldorfu došlo dne 30. 8. 1923 k pokusu vyhlásit Porýnskou republiku. Separatisté se pokusili o ozbrojené demonstrace. KPD však zorganizovala dělnickou protidemonstraci a ozbrojenými zásahy, při nichž naštěstí nebylo obětí, separatistické demonstrace rozehnala. Separatistickým snahám se dostávalo podpory se strany francouzských militaristů, kteří Porýní tehdy měli obsazeno.¹⁴

Takové pokusy se opakovaly ještě několikrát. V říjnu se pokoušeli separatisté o vyhlášení Porýnské republiky v Cáchách, Mohuči a Wiesbadenu. Jejich snahy však narazily na odpor obyvatelstva a pracujících všech vrstev, takže bez ohlasu ztroskotaly.

Daleko závažnější byly snahy armády a jejího představitele generála Hanse von Seeckta. Myšlenka na vojenskou diktaturu vzešla z kruhů kolem Stinnese. Jeho generální ředitel Minoux jednal o tom s von Seecktem v létě 1923. Stinnes to také byl, kdo zprostředkoval jednání von Seeckta s gen. Ludendorffem, který byl představitelem vojenských ozbrojených svazů. I když v létě ještě nedošlo k dohodě, situace uzrávala.^{14a}

Když rozhodnutím říšského presidenta 27. 9. 1923 byl vyhlášen výjimečný stav a výkonná moc byla přenesena prostřednictvím min. obrany Gesslera na armádu, tu její vedení samo počalo vyvíjet snahy, aby vojenská diktatura byla zcela v jejich rukou. Náčelník gen. štábu říšské armády (Truppenamt) žádal von Seeckta, aby sám převzal výkonnou moc a rozpustil Reichstag. V posledních říjnových dnech jednal opět další člen gen. štábu plk. Stülpnagel s von Seecktem. V. Seeckt o tom již vážně uvažoval a vypracoval také vládní program.^{14b}

Program byl otevřeně protidělnický. Předpokládal potlačení jakéhokoliv odporu mocenskými prostředky Říše a v ekonomice odmítal jakékoli marxistické teorie, zejména snahy o socializaci.^{14c}

Dne 3. 11. 1923 pak von Seeckt dokonce jednal s presidentem Ebertem a požadoval po něm, aby ho jmenoval říšským kancléřem, aby podporován veliteli reichswehru mohl vyhlásit vojenskou diktaturu. Ebert však byl rozhodnut držet Stresemanna. Odmítl žádost von Seeckta a slíbil mu, že zřídí zvláštní vládní direktorium, do něhož ho bude jmenovat. Von Seeckt se s tímto příslibem uspokojil. Ebert však později takového direk-

¹⁴ Walter Ulbricht: Zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, sv. I, str. 131–133. Též Die Rote Fahne 9. 10. 1923.

^{14a} Gerhard Förster: Der preussisch-deutsche Generalstab 1640–1965, str. 186.

^{14b} Gerhard Förster, cit. dílo, str. 187. Citováno podle F. v. Rabenau: Seeckt. Aus seinem Leben, str. 353–359.

^{14c} Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Bd. 3, S. 668–669. Citováno podle F. v. Rabenau, cit. dílo, str. 360–361.

torium nezřídil a postavil se plně za Stresemannovu vládu. Tím mocenské aspirace von Seeckta skončily.^{14d}

Poměry v Německu byly tehdy velmi svízelné. Reakce se koncentrovala na všech stranách a při stále se zhoršujících hospodářských poměrech a stoupající bídě pracujících se obávala revoluční nálady širokých mas. Všechny známky soustřeďování vojenských sil svědčily o tom, že saské dělnické hnutí je přímo ohroženo chystaným útokem ozbrojené reakce. Naproti tomu dělnictvo se semklo ještě pevněji a na výzvu KSN začínají v Sasku vznikat akční výbor složené ze zástupců KSN, SDN a odborových organizací s cílem připravit obranu proti čekanému útoku. Nejvýznamnější takový akční výbor vznikl ve Cvikově a skládal se ze zástupců KSN, SDN, NSDN, ADGB, AFA a PAO (Proletarische Abwehrorganisation).

Za této situace Zeignerova vláda, ohrožena vojenským útokem zvnějšku a tísněna revolučním vývojem vlastních mas, nabídla 1. 10. 1923 komunistům, aby vstoupili do společné vlády. Bylo nyní již jasno, že soc. dem. vláda se bez podpory komunistů neobejde. KSN okamžitě začala jednat. Vydala výzvu všemu dělnictvu, v níž předložila nouzový program společné vlády: provést mobilizaci všeho dělnictva, vybudovat ozbrojené proletářské setniny, připravit generální stávku a likvidovat výjimečný stav, zřídít obranný blok sasko-durynský proti fašistickému útoku z Bavorska. Při jednáních se sociální demokracie však ani v této kritické chvíli neodhodlala zcela přijmout podmínky komunistů, a tak jednání se rozbilo a společná vláda nevznikla.¹⁵

Zatím však v Německu zrála revoluční situace, která měla od svržení Cunovy vlády vzestupnou tendenci. Poněvadž KSN sama nepojala žádné rozhodnutí, svolala EKI v září do Moskvy poradu v dané situaci rozhodných a nejvíce událostmi dotčených komunistických stran (KS Německa, KS Francie, KS Československa, KS Polska, KS Bulharska).

Na poradách EKI, které probíhaly v Moskvě od počátku září, byla situace v Sasku zvážena a EKI doporučila, aby KSN do vlády v Sasku vstoupila bez ohledu na podmínky, jež sociální demokraté nechtějí akceptovat. Pro rozvinutí revolučního boje v Německu, jenž vstupoval do rozhodujících fází, bylo nutno využít každé vhodné pozice. Toto rozhodnutí bylo KSN a komunistům v Sasku tlumočeno i se zdůvodněním zprávou EKI z 1. 10. 1923: „Poněvadž situaci hodnotíme tak, že rozhodný okamžik přijde ne později než ve čtyřech – pěti – šesti týdnech, pokládáme za nutné ihned obsadit každou pozici, která nám může posloužit. Na základě situace je nutné otázku našeho vstupu do saské vlády stavět prakticky. Pod podmínkou, že Zeignerovi lidé jsou ochotni Sasko skutečně bránit proti Bavorsku a fašistům, musíme do vlády vstoupit. Provést neprodleně ozbrojení 50.000–60.000 dělníků, ignorovat generála Müllera. Totéž učinit v Durynsku.“¹⁶

^{14d} George W. F. Hallgarten: Hitler, Reichswehr und Industrie, str. 35–37. Citováno podle F. v. Rabenaua, cit. dílo, str. 370.

¹⁵ Der Verrat der linken SPD. Die Reichs-Exekutive gegen die sozialdemokratische-kommunistische koalitions-Regierung in Sachsen. Rede des Landtagsabgeordneten Paul Böttcher in sächsischem Landtag am 6. November 1923.

¹⁶ Die Lehren der deutschen Ereignisse. Das Präsidium der Exekutivkomitets der KI um deutsche Frage. Januar 1924, str. 60.

K tomuto rozhodnutí došlo po důkladném zvážení poměrů v Německu za souhlasu delegátů KSN i všech ostatních přítomných komunistických stran. Vedení KSN bylo sice původně názoru, že nejbližší etapou by mohl být v Německu vývoj asi jako v Sasku, tj. směrem k vytvoření parlamentní vládní kombinace se sociálními demokraty za účasti komunistů. Toto stanovisko bylo odmítnuto a na poradách se došlo k správnému závěru, že v nejbližších týdnech situace v Německu vyvrcholí srážkou s buržoazií, bojem o moc. Proto také bylo rozhodnuto vstoupit do saské vlády, využít jí jako základny k ozbrojení dělnictva a rozšíření boje na celé Německo.

Situace zde byla oceněna naprosto správně a správně bylo i rozhodnuto o vstupu do saské vlády za uvedených předpokladů. Němečtí delegáti ovšem přecenili stav připravenosti KSN i své vlastní schopnosti a možnosti, zejména pak kvalitu vedení strany. Tvrdili, že v Sasku je situace tak daleko, že KSN zde může převzít moc v každém okamžiku. Zástupci ústředí (delegaci vedl Brandler) říkali výslovně o Sasku: „Můžeme kdykoliv ozbrojit 60.000 mužů, můžeme převzít v Sasku moc politicky i vojensky, ale pak se to rozběhne v říšském měřítku.“¹⁷

Za těchto okolností došla EKI k závěru, aby komunisté do saské vlády bez dalších podmínek vstoupili a získali tak pozici, odkud bude možno rozvinout boj do celého Německa. Z tohoto předpokladu také KSN vycházela a pokračovala v Sasku v jednání se sociální demokracií. Podkladem jednání bylo zveřejněné usnesení KSN: „Se zřetelem na velké nebezpečí, které hrozí německému proletariátu a především saskému a durynskému dělnictvu, jež je prvním cílem útoku fašistů, usneslo se ústředí KSN nechat stranou všechny námitky a vstoupit do saské a durynské vlády, aby se společně se saskými a durynskými sociálními demokraty semklo k obraně proti fašistickému nebezpečí.“¹⁸

Po delším jednání byl konečně dohodnut společný program: Kromě všeobecného tvrzení, že nová vláda je vládou republikánské proletářské obrany proti kapitalistické diktatuře, obsahoval některé požadavky za zlepšení situace pracujících, jako např. opatření proti zastavování podniků, podpora nezaměstnaných, spravedlivé zdanění bohatých a očista úřadů od nespolehlivých živelů. I když tento program postrádal bojový charakter odpovídající těžké situaci, mohl se při dobré práci komunistů stát východiskem akcí proletariátu.

Na tomto základě byla dne 10. 10. 1923 v době krajního napětí v celém Německu utvořena v Sasku společná vláda, sestávající z 5 sociálních de-

¹⁷ Bericht über die Tätigkeit der Exekutive K der KI vom IV. bis V. Weltkongress, str. 17–22. Též Ruth Fischer: Der Kampf und die Kommunistische Partei Deutschlands. Inprekor č. 41/1924. V informacích o situaci v Německu přeháněl značně sám Brandler. Srov. líčení E. Thälmana na zasedání ÚV KSN dne 3. 11. 1923: „Při poradách v Moskvě mluvil Brandler o již postavených divizích a v praxi to vypadalo tak, že okresy neměly ještě ani prostředky, aby ozbrojily vlastní bojovníky.“ Brandler to sám plně potvrzuje na zasedání ÚV KSN 19. 2. 1924, kde mluví o poradách v Moskvě: „Projevil jsem tam své obavy, že bychom již nyní měli situaci tak zralou... Ale když Trocký, Zinověv a Bucharin situaci tak posuzovali, řekl jsem si: Jestliže soudruzi s takovou revoluční zkušeností to posuzují tak, pak ti určitě něco chybí. Všechny pochyby byly rozptýleny a já se dostal do optimistické nálady, která vedla k přecenění.“ Viz IML-Berlin Sign. 2/15 a Sign. 2/16.

¹⁸ Rovnost 6. 10. 1923.

mokratů a 3 komunistů. Předsedou této dělnické vlády byl soc. dem. dr. Erich Zeigner. Soc. demokraté: Liebmann vedl min. vnitra, Neu řídil min. spravedlnosti, Fleissner vedl min. kultury a Graupe min. práce. Komunisté: Böttscher měl pak min. financí a Heckert min. hospodářství. Minister-ským ředitelem státní kanceláře byl jmenován Brandler. Do kompetence státní kanceláře spadala správa státního byrokratického aparátu a policie.

Programové prohlášení nové vlády odpovídalo v podstatě společné dohodě, a jak již bylo řečeno, nemělo právě příliš široký rozsah, ani revoluční bojový charakter.¹⁹

Podobně jako v Sasku vyvíjela se i situace v Durynsku. I tu byla již od jara 1922 menšinová soc. demokratická vláda v čele s Augustem Frölichem. Komunisté byli ochotni tuto vládu plně podporovat, pokud bude ovšem provádět dělnickou politiku. Zpočátku tak také činili. Když později soc. dem. vláda neplnila ani svůj vlastní reformistický program, komunisté další podporu odmítli a předložili své podmínky, za nichž byli s to dále spolupracovat. V souhrnu šlo o ozbrojení dělníků a vytvoření jednotné fronty proti fašismu, svolání kongresu závodních rad, kontrolu činnosti

¹⁹ Pro důležitost tohoto prohlášení a pro další výklad budiš zde ocitována jeho podstatná část:

„Die neugebildete Regierung ist die Regierung der republikanischen und proletarischen Verteidigung . . . Das Grosskapital, Industrie, Finanzen und Landwirtschaft ist zur Offensive übergegangen. Viele Tausende von Arbeitern und Angestellten sind auf die Strasse geworfen werden, sie sollen durch eine radikale Hungerkur wilffähig gemacht werden gegenüber jeden Ausbeutungfeldzug und allen Herrschaftsinstinkten. Schwerindustrielle Kreise des Ruhrgebietes diktieren den Zehnstundentag und verhandeln gleichzeitig mit den französischen Okupationsbehörden in dem kaum verhaltenen Absicht, sich auf fremde Bajonette gegen deutsche Arbeiter zu stützen . . .

Dem gegenüber erklärt sich die sächsische Regierung: Sie wird sich jederzeit als die Regierung der gesammten werktätigen Bevölkerung fühlen und betätigen. Ihre besondere Sorge soll den Ärmsten gelten, all den proletarisierten Schichten, die ohne staatlichen Schutz überhaupt zugrunde gehen müssen . . . Sie wird alles versuchen um eine solche Diktatur zu vermeiden und den Bürgerkrieg zu verhindern. Um ihren Abwehrkampf führen zu können, wird die sächsische Regierung den Staatsapparat weiter energisch säubern von allen, die für die verfassungswidrige Diktatur des Grosskapitals offen oder versteckt tätig sind. Sie rechnet bei ihrem Kampfe gegen die Feinde der Republik nicht nur mit den staatlichen Machtmitteln, sondern erwartet die opferbereite Mitarbeit aller proletarischen Schichten und ihrer Organisationen. Diese Organisationen mit allen Mitteln zu fördern, wird eine der wichtigsten Aufgaben der Regierung sein. Im Reiche wird die sächsische Regierung mit aller Energie dafür sich einsetzen, dass wirtschaftliche und finanzielle Massregel getroffen werden, die geeignet sind, den Verfall der Mark, unserer Staatfinanzen, der gesammten wirtschaftlichen und kulturellen Kräften zu bannen.

Mit aller Energie wird sie für die Erfassung der Sachwerte für die Produktionskontrolle, für die Erhaltung des Achtstundentages und die Erfassung der Devisen eintreten. Sie wird sich dafür einsetzen, dass die Rechte der Arbeiter, vor allem der Betriebsräte und Gewerkschaften geschützt und erweitert werden. Sie erweitert dabei die Unterstützung der gesammten schaffenden Bevölkerung.

Innerhalb ihres Machtbereichs wird sie mit allen zu Verfügung stehenden Mitteln gegen unrechtmässige Betriebsstillegungen einschreiten und Massnahmen ergreifen, welche die Wiederöffnung stillgelegten Betriebe ermöglichen. Bei der Regierung wird sie nachrücklicher als bisher ausreichende Unterstützung der Arbeitslosen und Kurzarbeiter und zeitgemässe Erhöhung der Renten der Kriegsverletzten, Hinterbliebenen, Sozialrentner und Kleinrentner hinwirken.“ Citovaná partie je součástí vládního prohlášení, předneseného předsedou vlády Dr Zeignerem v Saském zemském sněmu dne 16. 10. 1923. Viz Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II, 1923, str. 1578–1579.

úřadů dělnickými kontrolními výbory. Když soc. demokraté tyto požadavky neakceptovali, odmítli komunisté další podporu a v zemském sněmu vyslovili vládě nedůvěru. Následkem byl pád této vlády v září 1923.²⁰

Jednání byla obnovena opět v říjnu 1923 i v Durynsku. Iniciativa a podpora vzešla z kongresu závodních rad pro Velké Durynsko, jenž se sešel počátkem října a počal organizovat akční výbory, proletářské setniny a vůbec mobilizaci dělnictva pro očekávanou kritickou situaci. KSN zahájila jednání a komise KSN a SDN se dohodly na společném programu pro dělnickou vládu v Durynsku. To byl také základ programu dělnické vlády, která se v Durynsku ustavila 16. 10. 1923. Předsedou byl sociální demokrat August Frölich, komunista Korsch vedl ministerstvo spravedlnosti, Tenner pak ministerstvo hospodářství. Ředitelem státní kanceláře i zde byl komunista Neubauer.

Program durynské dělnické vlády byl podstatně bojovnější než program vlády saské. Dle něho šlo o vládu republikánské obrany proti fašismu, proti bavorskému útoku a na ochranu dělnických zájmů. V programu bylo zabavení věcných hodnot, zavedení státního monopolu zahraničního obchodu, kontrola výroby, utvoření obranných oddílů, legalizace činnosti kontrolních výborů apod.²¹

Tak vznikly ve středním Německu dvě dělnické vlády: saská a durynská. I když spojenectví se sociální demokracií nebylo příliš pevné a spolehlivé a i když programy těchto vlád, zejména vlády saské, nebyly příliš rozsáhlé a slibné, vznikly zde nesporně pro KSN významné pozice, z nichž mohla dobrou agitační prací a revoluční činností v těchto vládách rozvíjet úspěšně revoluční činnost a boj. KSN si byla toho vědoma a přeložila dočasně své ústředí do Drážďan.

ČINNOST DĚLNICKÉ VLÁDY V SASKU

Situace komunistů v nové vládě nebyla nijak lehká. Převzali vládní resorty, které v katastrofální hospodářské situaci v Německu představovaly řešení nejtěžších úkolů. Na druhé straně právě z těchto resortů bylo možno vyjít k opatřením, jež by prospívala maximálně pracujícím a současně činila dělnickou vládu v masách populární. Možnost provádění revoluce shora byla tedy dána. KSN si toho byla vědoma a jistě s tím úmyslem převzala právě ona těžko zvládnutelná ministerstva. Program hospodářských opatření pro dělnickou vládu vypracovala KSN již na svém zasedání 5. a 6. srpna 1923.²²

²⁰ Die Rote Fahne 11. 9. 1923.

²¹ IML-Berlin Sign. 25/1/186. Publikováno v „Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung“, Bd. 3, S. 644–666. Program též publikován ve Vorwärts 17. 10. 1923 a v „Gothaer Volksblatt“ 12. 10. 1933 a u nás v časopise „Rovnost“ 19. 10. 1923.

²² IML-Berlin Sign. 2/4 – V rezoluci vypracované na tomto zasedání se o dělnické vládě říká: „Prvním důležitým opatřením této rolnikodělnické vlády je zásadní přestavba daňové, finanční a hospodářské politiky, takže dělnická třída společně se středními vrstvami spoutá anarchii kapitalistických vykořisťovatelů dle svých potřeb a zavede pořádek a plánovitost do hospodářství. Prvním krokem k tomu je vyvlastnění věcných hodnot spojené s důkladnou kontrolou výroby, dopravy, bank, obchodu prostřednictvím třídních orgánů, závodních rad a rad rolníků zespoda, orgány dělnickorolnického státu shora.“

Vládní program většinu těchto opatření do sebe pojal, i když ve formě mnohdy jen zcela obecné. (Viz pozn. 19.) Bylo tedy možno vyjít z tohoto skromného vládního programu, kterým byli soc. demokratičtí partneři vázáni, a prosazovat opatření, která byla prospěšná pracujícím, která by posílila pozici dělnické třídy a oslabil buržoazii a v poslední fázi připravila východisko pro srážku o moc.

Je si třeba uvědomit, že tehdy nešlo o možnost pokojného vývoje revoluce a nedalo se počítat s tím, že dělnická třída dospěje k moci bez boje. Tomu neodpovídala ani mezinárodní situace, ani možnosti německé buržoazie. Vždyť buržoazie měla k dispozici reichswehr, ozbrojené fašistické organizace, složené z bývalých císařských oficirů a žoldněřů světové války. Konečně mohla počítat s pomocí zahraniční buržoazie, jejíž vojenské jednotky stály na půdě Německa (okupační armády Francie a Belgie v Porúří, anglické jednotky v Porýní). Dělnická vláda v tehdejších podmínkách měla posílit dělnickou třídu, umožnit jí obsadit určité pozice ve státě a posloužit v kratší či delší časové etapě jako východisko k vybojování diktatury proletariátu.

Aby se tak stalo, musela dělnická vláda splnit řadu základních úkolů: ozbrojit proletariát, docílit kontroly hospodářství a přesunout placení daní a státních výloh na bohaté, očistit státní aparát a odzbrojit kontrarevoluci. V daném případě se však nic takového nestalo. Ba komunisté ani s takovými požadavky ve vládě nevystoupili, ani je neprosazovali.

Je jasné, že by narazili na těžký odpor svých soc. demokratických partnerů. Ovšem s tím bylo nutno počítat a tam, kde ho nemohli překonat, bylo možné se opírat o lidové revoluční hnutí, které právě v Sasku bylo široce rozvinuté a bojovné. Vždyť zde byly nejdokonaleji organizovány závodní rady, kontrolní výbory i proletářské setniny! A všechny tyto orgány právě v Sasku sestávaly nejen z komunistů, ale i ze soc. demokratických dělníků a bezpartijních. Byla zde tedy široká masová základna pro činnost komunistů ve vládě, pro podporu opatření takové vlády „zdola“ a pro zatlačení soc. demokratických partnerů ve vládě revoluční masou do situace, kdy by chtěli nechtěli museli takové požadavky připustit. Jinak by nezbytně ztratili důvěru svého vlastního členstva.

Je jistě pravda, že období saské dělnické vlády bylo krátké (od 10. 10. až 21. 10. 1923, než armáda vtrhla do Saska) a že se nedalo za tu dobu mnoho udělat. To však nebylo zdaleka hlavním důvodem nevyužití této možnosti ze strany komunistů. Vždyť naopak každé opatření by získalo sympatii mas a jejich podpora mohla tuto vládu posílit, uschnout k boji proti buržoazii, posílit a případně i udržet.

Dělnická vláda v Sasku vznikla jako výsledek parlamentních jednání. To nebylo právě příznivé pro její další činnost. Daleko výhodnější by bylo, kdyby vznikla, jak předpokládaly teze IV. kongresu KI v revoluční krizi, jako výsledek požadavku širokých mas vedených vlastními dělnickými orgány. Poněvadž se tak nestalo, bylo nutno vyjít ze situace, jaká byla. Vzhledem k tomu, že buržoazie byla oslabena vleklou hospodářskou krizí, že nebyla jednotná (separatistické snahy v Bavorsku a Porýní), že probíhaly trvalé stávkové boje, že došlo ke svržení Cunovy vlády nedlouho před tím že zde byly vlastní mocenské orgány dělnické třídy, nebyla situace taková, aby při dobře zaměřené činnosti dělnické vlády nemohlo být po-

síleno revoluční hnutí mas, aby proletariát získán její činností je nepodepřel svým orgány a nezpevnil širokou podporou mas. Ovšem je nutno si uvědomit, že to předpokládalo revoluční politiku ve prospěch pracujících.

Revoluční politiku se však komunističtí členové saské vlády nepokusili provádět ve snaze neodradit své soc. demokratické partnery. Nebyla tedy chyba v samotném vzniku vlády jako výsledku určité parlamentní konstelace, ale v celé další její činnosti, lépe řečeno nečinnosti.

Slabost celého pojetí vysvítá už z prohlášení ministra této vlády komunisty Böttchera, když ihned po jejím vytvoření mluví o jejích úkolech a o poměru komunistů k soc. demokratům ve vládě: „Nebudeme vystupovat se zvláštními požadavky, nabudeme-li přesvědčení, že soc. demokraté provedou s námi přeměnu proletářských setnin ve skutečné bojové síly proletariátu. Pokud se týče soc. demokratického programu, je již patrné, že se pro situaci nehodí. Soc. demokraté musejí jít chtě nechtě nalevo.“²³

Ve snaze splnit hlavní úkol, ozbrojení dělnictva, byli komunisté ochotni nepožadovat ničeho více. To bylo v rozporu s citovanou již rezolucí stejně jako se skutečnou situací. Ještě závažnější však je, že velmi brzy bylo jasno, že splnění tohoto hlavního cíle nedosáhnou a že přesto s jinými požadavky nevystoupili.

Je třeba si uvědomit, zda bylo možné za stávající situace, za nedostačujícího vládního programu, nespolehlivosti a nepevnosti vládních partnerů uplatnit a prosadit požadavky proletariátu. V Sasku, jako ostatně v celé Říši, trpěly široké masy pracujících, včetně drobných živnostníků, obchodníků a pracující inteligence, bídou a doslova hladem, zaviněným špatnou hospodářskou situací, inflací a trvalou nezaměstnaností. Nezaměstnanost se ještě prohlubovala tím, že podnikatelé zavírali továrny a zadržovali zásoby i hotové výrobky pro dobu, kdy je bude možno prodat za pevnější valutu.

Soc. demokraté si byli dobře této situace vědomi a byli jí donuceni pojmut od svého programového prohlášení řadu protiopatření. Vládní prohlášení proto také slibovalo: „Se vší energií vláda vystoupí pro zabavení věcných hodnot, pro kontrolu výroby, za dodržování 8 hodinového pracovního dne a za postižení deviz... V rámci své pravomoci zakročí všemi prostředky jsoucími po ruce proti neoprávněnému zastavování podniků a provede opatření, která umožní uvést zastavené podniky znovu do chodu. U říšské vlády bude usilovat co nejrozhodněji o dostatečnou podporu pro nezaměstnané a omezeně pracující a o zvýšení rent pro válečné poškozence, pozůstalé, sociální důchodce...“

Bylo tedy možno okamžitě vyjít z těchto slibů a prosazovat ve vládě a v zemském sněmu potřebná opatření, ukládat bohatým daně a přírázky, případně zabavovat neoprávněně zastavené podniky a uvádět je do chodu pod vedením závodních rad. V těchto podnicích i tam, kde hrozilo zastavení, bylo takto možno docílit kontroly výroby. Konečně byla možnost zabavit na velkostatecích a v obchodech zatajené zásoby potravin a zboží a rozdělit je za úřední ceny pracujícím. I kdyby soc. demokraté se proti opatřením, která v programu sami navrhli, postavili, bylo možné se obrátit

²³ Viz Rudé Právo dne 12. 10. 1923.

tit na pracující, včetně soc. demokratických dělníků, a donutit vedení k souhlasu.

Taková opatření musela nutně získat pro komunisty i pro dělnickou vládu sympatie a podporu „zdola“. Vždyť masy v Sasku byly již od léta v ustavičném pohybu a samy zcela živelně taková opatření prováděly a úspěšně uskutečňovaly. Tak např. závodní rady za účasti proletářských setnin za hornické stávky v srpnu v revírech Olešnice, Lugau a Cvikov donutily podnikatele na shromážděních pracujících ke zvýšení mezd a kontrolní výbory samy odjížděly na venkov a zabavovaly pro pracující na velkostatech potraviny.²⁴

Za těchto okolností se nedá pochybovat o tom, že by masy uvítaly podobná opatření komunistů ve vládě, která by jejich činnost vlastně legalizovala, a že by se soc. dem. neodvážila vystoupit proti požadavkům vycházejícím přímo z jejich programu.

Co v této situaci mohli učinit komunističtí ministři? Ministr financí Böttcher si sezval 16. 9. 1923 saské bankovní ředitele, průmyslníky a velkostatkáře a žádal po nich, aby sami pořádali pro hladovějící pomocné akce. Když takovou pomoc odmítli, žádal je, aby vládě poskytli bezúročnou půjčku. Odmítli opět a odmítli znovu, když jim jako záruku nabízel státní doly a podniky. Zástupci saského kapitálu odmítli vládě jakoukoliv pomoc a klidně se rozešli, aniž by se vláda poté jakkoliv pokusila je k tomu donutit nebo uvalit na ně daně, potřebné k opatření prostředků.²⁵

Takovéto jednání nemohlo pracující nijak získat či nadchnout, naopak je muselo demoralizovat. Jak mohli pochopit, že komunistický ministr který má výkonnou moc a plnou jejich podporu, doprošuje se u kapitalistů o poskytnutí pomoci. Vždyť přece vláda ve své kompetenci mohla ukládat zemské přírážky k daním a tak získat potřebné prostředky. Stejně tak mohla podniky neoprávněně zastavené zabavit, obsadit je závodními radami a uvést je na účet podstaty do chodu.

Programové prohlášení vlády v pasáži, kde mluvilo o nebezpečí vojenské a velkokapitalistické diktatury, slibovalo očistu od reakčních živlů: „Aby bylo možné vést obranné boje, saská vláda energicky vyčistí státní aparát od všech úředníků, kteří otevřeně či skrytě pracují pro zřízení protiústavní diktatury velkokapitálu.“ Vycházejí z toho bylo přinejmenším možno požadovat splnění tohoto příslibu. Státní aparát i policie se takovými úředníky jen hemžily. Po rozpuštění staré armády našla zde útočiště celá řada bývalých důstojníků, vysloveně monarchistického zaměření a protidělnicky orientovaných.

A přes to nebyl tento požadavek komunisty vznesen a během jejich účasti ve vládě nebyl propuštěn ani jeden úředník. Nebylo ani požádáno o propuštění reakčních policejních důstojníků, kteří v létě dali v Budyšině a v Drážďanech příkaz ke střelbě do stávkujících a zavinili tak smrt několika desítek dělníků.

²⁴ Viz pozn. č. 38 v kap. I.

²⁵ Viz „Gegen die Säbeldiktatur“ — „Drei Reden von Fr. Heckert, Wirtschaftsminister, Paul Böttcher, Finanzminister, Georg Graupe, Arbeitsminister, gehalten auf der Konferenz der Arbeiterorganisation am 21. 10. 1923 in Chemnitz“. Viz též Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II, 1923, str. 1645.

S dostatečnou rozhodností nevystoupili ani pro rozpuštění reakčních vojenských svazů, jichž bylo i na území Saska značné množství a které byly v úzkých stycích s armádou. V zemském sněmu saském vystoupil 12. 10. 1923 komunista Siewert a oznámil, že do armády jsou zařazovány ilegální jednotky černého reichswehru, rekrutující se ze Stahlhelmu a Wehrwolfu. Po něm oznámili stejné okolnosti poslanci jiných stran.

Na řádění těchto ozbrojených svazů a jejich spojení s armádou stěžoval si už dříve několikrát dr. Zeigner. Marně již od listopadu 1921 upozorňoval na ně říšského presidenta Eberta. Z jeho podnětu došlo sice u Erberta za přítomnosti min. spravedlnosti soc. dem. dr. Radbrucha k jednání s min. obrany Gesslerem. Gessler však částečně tyto styky popřel, částečně se odvolával na nutnost zachování státního tajemství. Když ani další Zeignerova upozorňování nepřinesla výsledky, podal dr. Zeigner oficiálně několik pomětných spisů říšské vládě o těchto okolnostech.

Říšská vláda však na tato memoranda vůbec neodpověděla, a tak je dr. Zeigner v srpnu 1923 zveřejnil a mluvil o nich veřejně na projevech v Niederplanitz a dne 7. 8. 1923 v Lipsku. Zvláště ostře napadl ministra Gesslerera pro jeho spojení s reakčními ozbrojenými svazy.

Jediným výsledkem však bylo, že min. Gessler podal říšskému presidentovi Ebertovi a ministru vnitra návrh „man soll doch dem Minister in Sachsen den Mund schliessen durch ein Verfahren wegen Landesverrats“. Dr. Zeigner o průběhu všech těchto jednání i o stycích armády s reakčními svazy informoval okres. konferenci SPD Velkého Berlína, stejně jako později saský zemský sněm.²⁶

Masám byly tyto organizace a jejich činnost známy. Právě proti nim byly organizovány proletářské setniny a proti nim také setniny pořádaly některé akce. Tak právě v Sasku rozehnalý proletářské setniny některé jejich podniky a srazy. Nejznámější je případ, kdy proletářské setniny rozehnalý takový sraz organizace Stahlhelm v Plavně. Podobných případů byla však celá řada. Stejně rozehnalý dělnické obrany podniky nacionalistické mládeže v Drážďanech a srazy Stahlhelmu ve Wiederitz a Annabergu.

Podobně když počátkem října velitel 3. praporu armády rozšiřoval v Magdeburku početní stav praporu tím, že do něj zařazoval dobrovolníky z organizace Stahlhelm, uspořádalo magdeburské dělnictvo protestní demonstraci. Demonstranti se obrátili na redakci soc. demokratické „Volkstimme“ a hrozili protestní generální stávkou, jestliže soc. demokracie nezasáhne proti těmto přípravám.²⁷

Za této situace je zřejmé, že požadavek na rozpuštění ozbrojených sil svazů musel najít souhlas mas i jejich plnou podporu.

Nejtěžší byla situace v otázce ozbrojení proletiátu, které bylo prvním a nejnávlastnějším cílem vstupu komunistů do saské vlády.

²⁶ Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II, 1923, str. 1648, 1678–1683. Vorwärts 24. 9. 1923.

Richard Lipinski: Der Kampf um die politische Macht im Sachsen, str. 61–62.

²⁷ Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II, 1923, str. 1955, 1670–1673, 1696–1697. O událostech v Magdeburgu viz: Kurt Fischer: Die militärische Wehrverbände in der Weimarer Republik. – Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, roč. XIV-1963, č. 3.

Úsilím KSN byly vybudovány proletářské setniny, jejichž členstvo právě v Sasku sestávalo nejen z komunistů, ale i ze soc. demokratů a bezpartijních. Tyto setniny byly pevně organizovány, buď však nebyly vyzbrojeny vůbec, nebo jen velmi nedostatečně. Konaly ale pravidelný výcvik a poskytovaly ochranu a podporu akcím dělnictva. Jak jsme již ukázali, podporu velmi rozhodnou a účinnou.

Při všech jednáních se soc. demokracií požadovala KSN, aby setniny byly vyzbrojeny, případně včleněny do policie. Soc. demokracie tento požadavek odmítala, i když v prohlášení jejich vedoucích (viz pozn. č. 3) se občas vyskytovaly přísliby takového ozbrojení.

Vládní prohlášení bylo v tom směru skromné a značně obecné. Nicméně i zde obsahovalo určité přísliby, z nichž bylo možno vyjít. Prohlášení tam, kde mluví o boji proti nepřátelům republiky, praví: „Vláda počítá při svém boji proti nepřátelům republiky nejen s mocenskými prostředky státními, ale očekává obětavou spolupráci všech proletářských vrstev a jejich organizací. Podpora těchto organizací všemi prostředky bude jednou z nejdůležitějších úloh vlády.“ Dokonce soc. demokratický policejní důstojník Schützingler v době, kdy hrozil Sasku vpád bavorských fašistů, vypracoval a publikoval organizační protiplán. Jeho základem bylo vytvoření pomocné policie z příslušníků dělnických organizací.²⁸

Bylo možné a nutné vyjít z těchto příslibů i z celé situace. Saská dělnická vláda se octla ihned po svém vzniku v kapitalistickém obklíčení a hrozilo jí zjevně, že na ni buržoazie za pomoci generality armády zaútočí. Vznést v tomto okamžiku požadavek ozbrojení dělnických setnin se jevílo naprosto přirozeným a samozřejmým.

KSN spoléhala na to, že Brandler jako ředitel státní kanceláře bude mít možnost setniny vyzbrojit či začlenit do policie.²⁹

Velmi brzy se však ukázalo, že to nebude možné. Soc. demokraté své stanovisko nezměnili, a to ani tehdy, když jim muselo být známo, že se armáda chystá vpadnout do Saska. Výzbroj setnin byla zatím naprosto nedostatečná. Setniny měly jen zbraně, které dělníci po válce ukryli, zejména za Kappova puče, nebo ty, které jim ilegálně dodali dělníci pracující ve zbrojovkách, nebo konečně takové, které ukořistily z tajných skladů ozbrojených svazů. To ovšem k masovému ozbrojení nestačilo.

Bez ohledu na nedokonalou výzbroj představovalo hnutí proletářských setnin značnou bojovou sílu, právě pro své odhodlání a revoluční uvědomění. Buržoazie také v něm viděla hlavního možného protivníka a první svůj úder vedla proti němu. Když byl na den 14. 10. 1923 svolán kongres proletářských setnin v Sasku, generál Müller, jenž na základě výjimečného stavu zde měl výkonnou moc, kongres zakázal. I přes tento zákaz setniny svůj sjezd konaly. Sešly se v Saské Kamenici a sjezd rozhodl dále upevňovat a organizovat činnost setnin. Gen. Müllerovi odpověděl zvláštním letákem, kde odmítl jeho zásahy a opověděl mu boj.³⁰

²⁸ Viz Richard Lipinski: „Der Kampf um die politische Macht im Sachsen“, str. 62.

²⁹ Viz Inprekorr č. 16/1924: Die Lage in Deutschland und KPD.

³⁰ Leták je otištěn v práci Wilfred Hanisch: Die Hundertschaften der Arbeiterwehr. Die proletarischen Hundertschaften, str. 81–82, a zní: „Herr General! Wir spotten Ihrer Verbote. Der Kongress der proletarischen Abwehrorganisationen hat stattgefunden. Sozialdemokratische und kommunistische Vertreter der PAO aus allen Teilen

Generál Müller v odpověď na to proletérské setniny rozpustil. Ty však jeho příkazu neuposlechly a rozvíjely svou činnost dále. Tehdy generál Müller zvolil tah, jímž Brandlerovi vyrazil poslední možnost vybavit setniny zbraněmi, jimiž vláda dosud disponovala. Zvláštním rozkazem podrobil policii v Sasku krajskému vojenskému velitelství. Reakční policejní důstojníci toto opatření uvítali a věrně ho provedli. Vláda tak ztratila možnost policií vůbec disponovat.

Přitom se komunisté nepokusili ve vládě oficiálně rozvinout otázku ozbrojení dělnických obran a tento požadavek zveřejnit poukazem na vnější vojenské ohrožení vlády a Saska. Za této situace již nemohli soc. demokraté takovému požadavku uhnout.

Posuzujeme-li celou činnost komunistů ve vládě, vidíme, že se stále snažili setrvat na půdě buržoazní demokracie a parlamentních zvyklostí. Počítající při svých opatřeních s odporem sociálních demokratů, nesnažili se opřít o masy a zveřejněním svých požadavků, případně vládních návrhů, vyvolat nátlak „zdola“ a donutit své partnery k hájení dělnických zájmů.

Opřít se o masy bylo docela dobře možné, zejména předložením svých návrhů kongresu závodních rad. Vždyť i zde slibovalo vládní prohlášení, že vláda se zasadí, „aby dělnická práva, především práva závodních rad a odborů, bylo chráněna a rozšiřována“. Kdyby se projednala opatření, která komunisté ve vládě prosazují, kongresem závodních rad, podařilo by se takové požadavky popularizovat, vnést je mezi pracující, získat tak potřebné sympatie a podporu komunistů ve vládě a dát živelné síle mas směr a cíl.

Nutností takového postupu si byly vědomy některé části strany (např. berlínská okresní organizace a vedení okresu Berlín-Brandenburk) a již v době, kdy se o dělnické vládě uvažovalo, navrhovaly svolání kongresu závodních rad v Sasku. Vedení KSN v čele s Brandlerem však během léta odmítlo takový návrh pětkrát či šestkrát. Brandler tvrdil, že v Sasku není nic podobného třeba, „poněvadž tam jsme již otázku ozbrojení prakticky rozvinuli“, a pak i proto, že by to mohlo narušit jednotnou frontu se sociální demokracií.³¹

Ke svolání tohoto kongresu se KSN neodhodlala ani tehdy, když jí bylo jasno, že buržoazie vojensky zaútočí. Dokonce ani tehdy, když již armáda táhla do Saska a kdy mobilizace všeho dělnictva mohla být jedinou záchranou pro dělnickou vládu.

Generál Müller využil totiž toho, že se kongres proletářských setnin sešel proti jeho zákazu a že setniny pokračovaly ve své činnosti. Když ani saská vláda proti nim nezasahovala, navrhl říšskému prezidentovi Ebertovi, aby proti Sasku bylo použito exekutivy armády, tj. aby Sasko bylo vojensky obsazeno. Říšský prezident sociální demokrat Ebert dal k vojenskému zákroku proti dělnické vládě ihned svůj souhlas. Generál

Sachsen haben die Kampfentschlossenheit des Proletariat bekundet ... Nieder mit dem Faschismus. Nieder mit der Militärdiktatur! Nieder mit der Regierung Stresemann ... Es lebe die Regierung der Werktätigen in Stadt und Land. Auf zum Kampf. Auf zum Sieg!

³¹ Viz „Bericht über die Verhandlungen des IX. Parteitages der KPD“, str. 227 až 228. Též „Inprekorr“ č. 16/1924, str. 935.

Müller nato oznámil dělnické vládě zákrok zvláštním dopisem dr. Zeignerovi a současně vyhláškou veřejnosti.³²

Dne 20. 10. 1923 dala se říšská armáda na pochod proti Sasku, proti dělnické vládě a vlastně proti dělnické třídě celého Německa.

Avšak ani v této chvíli, kdy šlo již o vše, nedokázala KSN mobilizovat k obraně, ačkoliv německý proletariát byl ochoten k boji. Ještě nyní bylo možno útoku zabránit. KSN měla možnost obrátit se na železničáře a dopravní dělnictvo, aby zabránilo vojenským transportům. Měla možnost organizovat generální stávku, která by podobně jako za Kappova puče ochromila zásahy buržoazie proti dělnictvu. Konečně měla možnost vyzvat dělnictvo, aby se ozbrojilo, a podobně jako za Kappova puče mohlo ozbrojenou mocí překazit nástup armády a přejít případně k boji o moc.

Nic takového se nestalo. Již dříve svolali na 21. 10. 1923 komunističtí ministři Böttcher a Heckert se sociálně demokratickým ministrem Graupem konferenci závodních rad, kontrolních výborů, odborů a dělnických družstev do Saské Kamenice (nyní Karl-Marx-Stadt) s programem odstranění nouze dělnictva. Ačkoliv v den konání konference již táhla vojska říšské armády proti Sasku, nebylo na programu konference ničeho měněno. Komunističtí ministři jednali tu dlouhé hodiny o hospodářských otázkách, o tom, co vláda v tomto směru učinila a co hodlá učinit. Teprve poté bylo navrženo jednat o zahájení generální stávky, nikoliv však zástupci KSN, ale na podnět saskokamenického výboru závodních rad.

KSN si již v této době uvědomovala závažnost situace i to, že nadále nevystačí s dosavadní činností svých členů v saské vládě. Proto ústředí KSN připravilo pro konferenci návrh nejrůznějších opatření, která měla být dělnickými organizacemi i vládou prosazována a prováděna.

Tento návrh představuje už zcela vhodný program pro dělnickou vládu, jak měly na mysli teze IV. kongresu KI. Jde o řadu opatření na očistu státního aparátu a policie, o odzbrojení fašistických ozbrojených svazů, ozbrojení dělnictva a zřízení dělnických vlád v zemích i Říši. Kromě toho program obsahuje všechny požadavky hospodářské, od zdanění bohatých, kontroly výroby, až po podpory nezaměstnaných. Program měl být delegátům dělnických organizací předložen a po schválení vládou měl být realizován. To byla forma nátlaku na soc. dem. partnery potřebná, žel přicházející ve chvíli, kdy již bylo pozdě.

³² Müller požadoval ultimativně nejdříve po saské vládě, aby se distancovala od komunistů. Když tato jeho ultimatum odmítla, započal s přípravou útoku a ve zmíněném dopise sděluje Zeignerovi: „... Die Reichsregierung hat sich schlüssig gemacht: Ich bin beauftragt, im Freistaat Sachsen, mit den mir zur Verfügung stehenden und zur Verstärkung zur Verfügung gestellten Machtmitteln verfassungsmässige und geordnete Verhältnisse wiederherzustellen und aufrechterhalten. Ihnen hiervon gebührende Kenntniss zu geben, will ich nicht verfehlen. Die Gründe für Eingreifen der Reichswehr werden von mir der Bevölkerung bekannt gegeben. Ich gebe mir der Hoffnung hin, dass die von der Reichsregierung im Interesse des Gesamtwohls für nötig erachteten Massnahmen dit volle Billigung und tattätige Förderung der Regierung des Gliedstaates Sachsen finden werden. Insbesondere vertraue ich darauf, dass es ihnen Herr Ministerpräsident gelingt, die bei den kommunistischen Mitgliedern der Regierung offensichtlich vorhandenen Bestrebungen, die sich gegen Grundlage des Reichsverfassung zu werden drohen, in der richtigen Schranken zu halten.“ – Die Rote Fahne 21. 10. 1923.

Obsahoval také požadavek generální stávky a ozbrojeného boje proti nastupujícímu třídnímu nepříteli.³³

Ústředí KSN několik hodin před konferencí zasedalo a výslovně uložilo Brandlerovi, aby na konferenci ve smyslu tohoto programu prosadil vyhlášení generální stávky proti útoku armády a přechod stávky v ozbrojený boj.³⁴

Brandler však tento příkaz nesplnil. Když byl podán návrh na zahájení generální stávky, Brandler vystoupil a pro tento návrh mluvil. Když však proti němu povstal soc. dem. ministr práce Gruppe a prohlásil, že sociální demokracie opustí konferenci, bude-li jednáno o generální stávce, Brandler mu již vážně neodporoval. Ve své řeči prohlásil, že byl původně proti stávce „protože se domníval, že v tomto okamžiku by mohlo zahájení generální stávky působit dojmem, že proletariát nejedná v obraně. Během noci se však situace změnila provokací Müllerovou . . . Bojům nelze se již více vyhnout. Ale generální stávka bude sjezdem proklamována jen tehdy, bude-li její usnesení jednotné“. Projevem tohoto druhu ovšem nemohl pro generální stávku získat nikoho, zvláště v situaci, když po projevu Gruppeho bylo nutno přesvědčivě dokazovat nutnost stávky jako jedině záchrany.^{34a}

Na návrh Gruppeho pak byla ustavena komise z obou frakcí, která měla rozhodnout o proklamaci stávky. Komise navrhla zvolení osmičlenného výboru dle zásady poměrného zastoupení, jenž měl být konferencí zplnomocněn, aby v případě, že se situace ještě dále přiostrí, požádal saskou vládu, politické strany a odborové organizace, aby vyhlásily generální stávku. Kdyby se vláda zdráhala tak učinit, měl generální stávku vyhlásit sám. S tímto řešením Gruppe jménem sociálně demokratické strany ihned souhlasil.

³³ IML-Berlin Sign. 1/29/50 – Program po uvedení politických i hospodářských požadavků uzavírá: „Die Konferenz erklärt: Die Rettung des deutschen Proletariats und Nation aus völliger Verklavung, Verelendung und Zertrümmerung ist nur doch durch die Anwendung der äussersten Mittel, durch ein geschlossenes Proletariat und durch seine Kampfverbinding mit allen von Grosskapital ausgebeugten Schichten zu vollbringen, durch Generalstreik und bewaffnete Abwehr des Proletariats gegen den frech angreifenden Klassenfeind! Die Entscheidung naht. Arbeiter, Ausgebeutete, Ausgeplünderte, Werttätige ganz Deutschlands, rüstet mit aller Macht gegen die grosskapitalistische Militärdiktatur.“ – Citováno dle textu uvedeného v „Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung“, sv. 3, str. 670–671.

³⁴ Protokoll – V. Kongress der Kommunistischen Internationale, str. 468, též „Die Lehren der deutschen Ereignisse. Das Präsidium der Kom. Internationale um deutsche Frage – Januar 1924, str. 42.

^{34a} Průběh saskokamenické konference je líčen podle hektografovaného ilegálního letáku vydaného KSN. Leták se zřejmě nedochoval, protože se mi ho nepodařilo nalézt v archivu IML v Berlíně. Leták však byl v plném znění otištěn dne 24. 10. 1923 v brněnské Rovnosti a ve zkrácené verzi v Rudém právu. Brandler tak jako ve svém článku i na konferenci hlásá vlastně starou soc. dem. teorii o tom, že proletariát může bojovat teprve tehdy, když je buržoazí napaden.

Ruth Fischer, tehdy členka ústředí KSN, líčí Brandlerovo vystoupení v Kamenici takto: „Brandler, hlavní delegát komunistů na kamenické konferenci, požadoval, aby se provolala generální stávka. Jeho řeč byla nedůrazná a rétorické volání po zbraních zaznívalo přesvědčením, že stávka by byla dobrodružstvím.“ Viz Ruth Fischer: Stalin und der deutsche Kommunismus, str. 410. Podobně líčí Brandlerovo vystoupení i E. Thälmann na V. kongresu KI. – Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale, sv. I, str. 267.

Přestože na konferenci bylo minimálně 60–70 % komunistů (podle jiných tvrzení dokonce 75–80 %),³⁵ přestože delegáti z Bavorska, Hamburku, Berlína, Hesenska, Pruska, Durynska a odjinud prohlásili, že proletáři z celého Německa se postaví po bok saského dělnictva, jestliže zahájí boj, souhlasil Brandler s návrhem sociálních demokratů do stávkový nejít. Člen ÚV KSN Siewert vyzval pak komunisty, aby hlasovali pro odložení stávkový, i když s tímto řešením nesouhlasí.

I za těchto okolností hlasovalo pro odklad stávkový jen něco málo přes 50 % účastníků konference. Vzhledem k tomu, že na konferenci bylo nejméně 70 % komunistů, je zřejmo, že značná část komunistů neuposlechla doporučení strany, předneseného Siewertem.

Tato fakta ukazují, že stačila dobrá agitace a rozhodné vystoupení KSN, aby se podstatná většina konference rozhodla pro stávkový. Bylo možné zde odhalit jednání sociální demokracie jako zradu a strhnout i většinu sociálně demokratických dělníků. Vždyť ani mezi nimi nebyla nálada pro kapitulaci.³⁶ Vedení KSN však kapitulovalo před svými pochybnými spojenci a nečinilo nic, ačkoliv v té chvíli bylo již jasné, že ozbrojený útok je neodvratitelný a že je nutno bojovat.

Tak se stalo, že generální stávkový vyhlášena nebyla a tím padla poslední možnost odporu. Návrhy saskokamenické konference zůstaly nevyužity, ačkoliv podmínky k rozpoutání odporu byl příznivé. Bylo totiž možno počítat s pomocí proletariátu v ostatním Německu. V týž den konala se v Hamburku konference dělníků loděnic, která rozhodla zahájit ozbrojené povstání pro případ, že Sasko bude napadeno. To také hamburští dělníci splnili. Ve dnech 23.–25. 10. 1923 povstali k ozbrojenému boji a hrdinně bojovali proti stonásobné přesile. Přes počáteční úspěch povstání byli nuceni boj zastavit pro naprostou jeho izolaci a nečinnost vedení KSN.

I jinde v Německu vystupovali pracující na obranu saského proletariátu. Výbor závodních rad ve Stuttgartě, dělníci Leuna-Werke, horníci středního Německa v Halle, horníci Horního Slezska v Hlinicích, v Durynsku v Jeně proletářské setniny, ve Frankfurtě dokonce konference sociálně demokratických důvěrníků, i jinde se dělníci dožadovali zahájení generální stávkový na obranu saského dělnictva. A celý tento bouřlivý nástup revolučních nálad zůstal nevyužit.³⁷ Stalo se tak pro odpor pravicového vedení KSN. Ještě v neděli 21. 10. 1923 večer po saskokamenické konferenci jed-

³⁵ Fünfter Kongress der Kom. Internationale, str. 266.

³⁶ Jaká byla nálada mezi soc. dem. dělníky, potvrzuje jeden zajímavý fakt. Ještě 23. 10. 1923, tedy již po kamenické konferenci, se šli soc. dem. důvěrníci na konferenci v Lipsku. Na protest proti jednání říšské vlády proti Sasku se usnesli, aby říšský prezident Ebert byl vyloučen za své jednání ze soc. dem. strany. Usnesení bylo téměř jednomyslné: 1000 hlasů proti 13. Podobně se konference funkcionářů SPD sjednotila 29. 10. 1923 na rezoluci, že vysláním říšské armády proti Sasku byla říšským prezidentem Ebertem a sociálně demokratickými ministry porušena ústava. Žádala proto, aby Ebert i soc. dem. ministři byli pro protidělnické chování vyloučeni z řad SPD. — Verhandlungen des Sächsischen Landtages, Bd. II, 1923, S. 184b. V Sasku samotném dokazuje nespokojenost s politikou říšského vedení soc. dem. nejlépe fakt, že později při vyhlášení generální stávkový spolupodepsalo výzvu i vedení saské sociální demokracie i ADGB. — IML-Berlin Sign. 3/1/27.

³⁷ Die Rote Fahne 21. 10. 1923. Vyhlášení hamburského povstání viz Heinz Habedank, Zur Geschichte des Hamburgeraufstandes 1923, Berlín 1958.

nalo ústředí z podnětu levicových soudruhů o tom, co bude dále: Boj či ústup? Leví soudruzi navrhovali zahájení boje, zástupci EKI nesouhlasili s návrhem na zahájení povstání, avšak navrhovali, aby byla vyhlášena generální stávkou. Ani s tím však nesouhlasil Brandler a další z obavy, že stávka přeroste v ozbrojené povstání. Jednalo se dále v pondělí a v úterý, kde bylo rozhodnuto šesti hlasy proti čtyřem žádný boj nezahajovat.³⁸

Znovu jednalo o těchto otázkách ústředí 27. 10. 1923, když Stresemannova vláda předložila saské vládě ultimativní požadavek, aby odstoupila. Tehdy rozhodlo ústředí jednomyslně, že přijme-li saská vláda Stresemannovo ultimatum, pak komunisté se s ní rozejdou a veřejně ji odhalí. Na návrh zástupce EKI bylo současně rozhodnuto zahájit generální stávku v celém Německu.

Poněvadž se nepodařilo KSN zorganizovat odpor, vtáhla říšská armáda nerušeně do Saska a obsazovala město za městem, přičemž rozvíjela bezpříkladný teror. Týrání dělnických funkcionářů, zatýkání a věznění, ba i střelba do demonstrantů (Pirna, Freiberg, Chemnitz, Limbach, Freital) byly metody armádou běžně užívané. Za této situace si vymohl říšský kancléř Stresemann od presidenta Eberta svolení a dne 27. 10. 1923 předložil saské vládě ultimatum s žádostí, aby do 24 hodin odstoupila. Saská vláda se ještě zmohla na to, že ultimatum rozhodně odmítla s odvoláním na jeho protiústavnost, neboť saskou zemskou vládu může jmenovat i odvolat pouze saský zemský sněm.

Říšská vláda opřená o vojenskou diktaturu si s takovými „maličkostmi“ jako ústava nedělala starosti a po uplynutí ultimata jmenovala pro Sasko říšského komisaře dr. Heinze. Ministrům bylo sděleno, že jsou sesazeni, a když ve lhůtě do dvou hodin odpoledne neopustili svá místa, byl vyslán vojenský oddíl armády, jenž v Drážďanech obsadil vládní budovu a vládu rozehnal. Říšský komisař dr. Heinz pak sestavil novou vládu, v níž zůstali všichni dosavadní soc. dem. ministři s výjimkou dr. Zeignera a Liebmannu. V její čelo byl postaven soc. demokrat Fellisch.

Teprve tehdy se vedení KSN, a to ještě pod nátlakem zástupců EKI, odhodlalo k vyhlášení generální stávky jak v Sasku, tak v celém Německu.

Stávka byla vyhlášena v Sasku dne 30. 10. 1923 společnou výzvou, podepsanou KSN, SPD a odborovými organizacemi ADGB, AFA (Assotiation Freierangestellten Bund), ADB.³⁹

Generální stávka však nebyla zahájena všude a vyzněla celkem naprázdno. Po porážce proletariátu v Sasku bylo ostatně na stávku příliš pozdě. Vhodná doba byla promeškána v okamžiku, kdy armáda táhla do Saska. Tehdy masy měly naději na to, že útok odrazí a saskou vládu udrží.

³⁸ Fünfter Kongress der Kom. Internationale, str. 244. — Nevyjasněnost postoje ústředí KSN ukazuje jeho oběžník okresním výborům a místním skupinám z 25. 10. 1923. Odůvodňuje se v něm, proč nebylo možno přijmout boj, který by v dané situaci znamenal katastrofu. Přitom varuje před generální stávkou, která by prý za dané situace znamenala „boj o moc a ozbrojené povstání“. A za pár dní vyhláší opět generální stávku. Tyto názory musely vnést zmatek do mas, přes všechnu jejich ochotu k boji. Viz IML-Berlin XII-D-2.

³⁹ Die deutschen Ereignisse. Das Präsidium des EKI um deutsche Frage, str. 5. Znění letáku, jímž byla vyhlášena generální stávka v Sasku, viz IML-Berlin Sign. DF VI/16.

Po její porážce a rozehnání byly naděje na výsledek boje nepatrné. Přitom ani výzvy KSN nezněly příliš důrazně a bojovně a ani vedení KSN po všech rozpacích a kolísání, zda stávku vůbec zahájit, nevedlo ji nijak rozhodně a sevřeně. Konečně ke stávce vyhlášené KSN v Říši se nepřidala ani SPD, ani odborový svaz (ADBG).

Stejný osud stihl i vládu v Durynsku. Přes poměrně dobrý bojovný program durynská dělnická vláda nesplnila z něj nic, zejména neozbrojila dělnictvo. Ani zde se nepodařilo komunistům programové požadavky prosadit. Útok proti durynské vládě byl zahájen o několik dní později a durynská vláda po zkušenostech s kapitulací saské vlády se v polovině listopadu na výzvu říšského kanceláře sama rozešla.

I Durynsko bylo říšskou armádou okupováno.

V obou těchto zemích pak soldateska této armády řádila bezpříkladným způsobem. Několik tisíc dělníků bylo pozatýkáno, uvězněno a vojáky ztrýzněno, 120 lidí bylo těžce raněno a více než 50 dělníků zastřeleno.⁴⁰

Po nezdařené generální stávce rozpoutala buržoazie teror proti dělnické třídě v celém Německu. Perzekuce proletariátu vyvrcholila nařízením generála von Seeckta, jímž byly všechny organizace KSN, komunistické mládeže a KI v Německu dne 23. 11. 1923 rozpuštěny a jejich činnost zakázána.

PŘÍČINY NEÚSPĚCHU SASKÉ DĚLNICKÉ VLÁDY A PORÁŽKY BOJE NĚMECKÉHO REVOLUČNÍHO DĚLNICTVA V ŘÍJNU 1923

Porážka dělnické třídy Německa na podzim 1923 vede nezbytně k otázce, proč k prohře došlo, když revoluční boje probíhaly velmi úspěšně a situace v Německu byla pro revoluční boj příznivá. Přesto však saská dělnická vláda skončila neúspěchem a nástup německé dělnické třídy byl zastaven ostrou perzekucí. Kde byla chyba: v taktice boje, či v jeho provádění, nebo ve vedení KSN?

Taktika jednotné fronty a myšlenka dělnické vlády, jak ji formuloval IV. kongres Kom. internacionály, byly nesporně správné. To ukázal celý předchozí vývoj v Německu, kdy došlo k utvoření jednotné proletářské fronty, k vybudování jejích orgánů a k celé řadě akcí dělnické třídy, kdy prosazovala požadavky, jimž buržoazie nedokázala čelit. Nejprůkaznějším důkazem byly srpnová generální stávka, která svrhla Cunovu vládu. Stejně tak životnost hesla dělnické vlády byla prokázána vznikem saské vlády ze soc. demokratů a komunistů, i když vznikla jako výsledek parlamentních jednání, a ne tlakem mas. Řekli jsme již, že zde chyba nebyla a že její další vývoj mohl nedostatek odstranit.

Chyba byla v tom, že KSN jednala nedůsledně a v praktickém provádění další politiky nedokázala zaujmout rozhodné stanovisko.

V jednotné frontě spatřovala jen koalici se soc. demokracií, která umožní

⁴⁰ Hermann Liebmann: Neun Monate sächsische Koalitionspolitik, str. 3.

pokojnou evoluci bez revolučních zvrátů a v dělnické vládě pak „pokus dělnické třídy provádět dělnickou politiku v rámci měšťácké demokracie a především jejími prostředky“. To je stanovisko III. (8.) sjezdu KSN v Lipsku v lednu 1923. A na tomto stanovisku KSN setrvala v podstatě po celou dobu až do konce podzimu 1923.⁴¹

To ovšem svědčilo o naprostém nepochopení dělnické vlády, která jednou dosazena, může sice využívat všech prostředků buržoazní demokracie, ale nesmí váhat je překročit, opřena o proletářské masové hnutí musí pak provádět opatření, která jdou i za hranice buržoazní demokracie, pokud jsou prospěšná pracujícím. Stejně tak může využívat buržoazně demokratického státního aparátu očištěného od reakce, ale opět v případě potřeby musí začít jej rozbíjet a nahrazovat vlastními orgány.

K oportunistickému pojetí se přidružil i zcela levičácký postoj některých částí strany, který odmítal jednotnou frontu jako spolupráci s jinými dělnickými stranami, a v dělnické vládě chtěl spatřovat již diktaturu proletariátu. Oba tyto názory na sebe narážely a nastalý rozpor způsobil kolísání ve vedení, upadání do pravých i levých chyb, přičemž ovšem převažovaly názory pravičácké.

Podstata, cíle a metody dělnické vlády byly již tehdy teoreticky propracovány a známy. Při sledování tezí o taktice KI, jak je formuloval IV. kongres KI, nemohlo být žádných pochybností. Citované teze jednoznačně ukazují cestu, kterou měla KSN jít:

„... Komunisté dělnictvu právě tak otevřeně prohlašují, že skutečná dělnická vláda se nemůže vytvořit ani udržet bez revolučního boje proti buržoazii. Jako skutečně dělnickou vládu lze chápat jen takovou, která je odhodlána přijmout vážné střetnutí s buržoazií aspoň k prosazení nejdůležitějších denních požadavků dělnictva. Jen na takové vládě se mohou komunisté podílet.“⁴²

Jak již bylo uvedeno, komunisté však takto v saské vládě nejednali a nevznesli ani jediný konkrétní návrh, jímž by se požadavky pracujících pokusili prosadit a zajistit. Ačkoliv se na této vládě podíleli, nepokusili se odhalit své partnery jako překážku prosazování dělnických zájmů.

Z obavy, aby své vládní partnery neodradili a aby nerozbili těžko dosaženou koalici, nesáhli sami k žádným činům a brali dále účast na vládě, která nemohla být za skutečnou dělnickou vládu pokládána a nemohla se tak stát východiskem revolučních bojů. Tím však udržovali masy v iluzi, že je všechno v pořádku, a nedokázali využít revolučních nálad, ale naopak je oslabovali. To později uznali i někteří pravičáci v KSN, kteří za

⁴¹ Pojetí dělnické vlády, jak je formuloval lipský sjezd KSN v lednu 1923, viz pozn. č. 24, 1. kapitoly.

⁴² Viz „Protokoll des IV. Kongresses der KI“. Thesen über die Taktik der Komin-tern, str. 1017. – KSN si ostatně byla toho všeho dobře vědoma. Vždyť již v zasedání ústředního výboru ve dnech 5.–6. 8. 1923 se zabývala otázkou zřízení dělnické vlády a v rezoluci zde schválené došla k naprosto správným závěrům: „Dělnická vláda musí postupovat bezohledně, musí nasadit diktátorsky a bezohledně všechny prostředky proletariátu proti nepříteli pracujících, proti lichvářům a spekulantům, proti loupežným rytířům velkokapitalistických koncernů a bank, proti ozbrojeným gardám velkokapitálu, jestliže sama nemá být poražena kapitalistickými lupiči a jejich ozbrojenými gardami.“ Viz IML, Sign. 2/4.

politiku vedení byli zodpovědni, i když se snažili dokazovat, že se pro odpor sociálních demokratů nedalo nic jiného dělat.⁴³

Vedení KSN stále nahlíželo na saskou vládu jako na parlamentní koalici a neodhodlalo se jít za hranice buržoazní demokracie, ačkoliv situace to přímo žádala. Je pochopitelné, že toto stanovisko zastávali i komunističtí ministři Heckert a Böttcher, podléhající disciplíně strany a plnice její rozhodnutí. Jinak nelze vysvětlit jednání těchto dvou soudruhů, kteří byli vyspělí a uvědomělí komunisté; Heckert k brandlerovské pravici nepatřil.

Vedení KSN podléhalo stejně jako komunističtí ministři iluzím o buržoazní demokracii. Plně to potvrzují některé akty vlády, na nichž se komunističtí členové podíleli. Když se gen. Müller pokusil rozpustit proletářské setniny, jedinou protiakcí saské vlády byl protest, popírající právní přípustnost tohoto jednání. Saská vláda vyslovila krajskému vojenskému velitelství pochybnost, zda příkaz gen. Müllera je právně účinný, když byl již říšskou vládou jmenován pro Sasko generální civilní komisař, který by musel takové opatření vojenského velitele schválit. Poněvadž tak dosud neučinil, není prý toto rozhodnutí právně závazné.⁴⁶

Tento případ hraničí s tím, co Lenin nazývá „parlamentním kretenismem“. Buržoazie chystá ozbrojený útok na Sasko, na hranicích shromažďuje vojska, pokouší se znemožnit obranu rozpuštěním proletářských setnin, a saská vláda se dovolává právních předpisů. Nic jiného nedokáže postavit proti ozbrojeným útvarům armády, která čeká na to, aby vpadla do země. Ne tedy mobilizace proletariátu, ne jeho vyzbrojení a příprava k odražení útoku, ale odvolávání se na právní řád, jenž v té době již stejně neplatí a je buržoazií likvidován.

Zde je nejlépe vidět hloubku iluzí komunistických ministrů o legalitě a setrvávání na půdě „ústavy a v rámci buržoazní demokracie“ ještě v době, kdy třídní nepřítel jí sám již otevřeně odhodil. Zde byla opomenuta základní taktická zásada dělnické třídy v buržoazně demokratické revoluci: využití státních orgánů k provádění revoluce „shora“ za současného tlaku a podpory mas „zdola“. Nálada mas k boji a jejich ochota podporovat komunisty jak ve vládě, tak i jinými akcemi byla mimo pochyb-

⁴³ Patří sem např. A. Thalheimer, tehdy pravicový člen vedení KSN, zodpovídající s Brandlerem převážně za politiku KSN. Líčí situaci po vzniku saské vlády, když se ukázalo, že nebude možné ozbrojit dělníky, jak zamýšlela KSN, a ukazuje, jaké byly možnosti se z takové situace dostat: „Byly dvě cesty. První žádala vystoupit s revolučně diktátorskými opatřeními, která by ihned vydráždila odpor buržoazie a rozbila koalici. Druhá cesta, která byla také nastoupena, spočívala ve vyzbrojení dělníků ze státních prostředků, ale jinak chtěla zůstat v rámci ústavy, v naději, že se nepřítel nepohne. V obou případech muselo dojít ke zkrácení vlastních plánů. Ale v prvním případě by byl plán zkrácen řadou opatření, která by účinkovala revolučně a propagandisticky. Vláda s komunisty musela tehdy ihned vystoupit s diktátorskými opatřeními. V zemi byla nezaměstnanost. Starat se o nezaměstnané bylo podmíněno zabavením peněz u podnikatelů. Práce mohla být opatřena okamžitým otevřením zastavených podniků. I opatření potravin si žádalo okamžitá diktátorská opatření.“ Viz A. Thalheimer: „1923. Eine verpasste Revolution? Die deutsche Oktoberlegende und die wirkliche Geschichte von 1923“, str. 25. — V dalším se pak pokouší tvrdit, že k těmto opatřením nebylo možno sáhnout pro krátkost času a pro sabotáž soc. demokratů. Zůstává ovšem faktem, že se o to nikdo ani nepokusil. Je zřejmé, že smysl a cíl dělnické vlády byl dostatečně znám, že však z oportunistismu nebyl prosazován.

⁴⁶ Viz Rovnost 15. 10. 1923.

nost a některé již zmíněné živelné akce mas ji plně potvrdily. Dosvědčuje to i řada zkušených dělnických revolucionářů, jako např. Thälmann nebo Klára Zetkinová.⁴⁷

Chyběly však podněty shora a vedení KSN nedovedlo rozvinout svými návrhy ve vládě, v zemském sněmu, v obecních zastupitelstvech a jinde akce, které by masy mohly podepřít a v nichž by uplatněné požadavky prosadily. Ještě ani ve chvíli, kdy armáda už táhla na Sasko, nepozbylo vedení KSN hlubokých iluzí o charakteru saské vlády.

Právě v těchto dnech píše Brandler svůj článek „Jde o všechno“, ale ani v něm se ještě neodhodlává dát výzvu k ozbrojení proletariátu, i když nyní je jasné, že jde o bytí či nebytí dělnické vlády a dělnického hnutí vůbec. Naopak ještě v něm zdůrazňuje legalitu a ústavnost:

„Komunisté v saské vládě udělají vše do posledka, aby zabránili sabotáži kapitalistů a panství militaristů. Prostředky vlády, stojící na půdě ústavy (proložil B. K.), proti moci, která ústavu zašlapává, jsou nepatrné. Využijme je až do konce.“⁴⁸

Zdálo by se samozřejmě, že proti buržoazii, která klidně pošlapává ústavu, vyhlásí KSN boj na její ochranu důraznými prostředky, bez ohledu na to, zda jsou ústavní či ne. A to tím spíše, že prostředky na půdě ústavy jsou nepatrné a naprosto nedostačující.

I když v dalším Brandler vyzývá k přípravě na odrazení útoku tím, že „tentokrát to nebude Kappův puč s oklamanými dělníky“, je z celého článku zřejmé, že má na mysli obranu jen v rámci ústavy. A to v daném okamžiku již nemohlo stačit.

Komunisté v saské vládě se chovali jako „tuctoví buržoazní ministři“ a ani v nejmenším se nepokusili uskutečnit něco, co by se dalo nazvat programem dělnické vlády, ba ani se nepokusili tuto vládu chránit před rozehráním. Jednali skutečně tak, že na V. kongrese KI byla jejich činnost označena jako „banální buržoazní komedie“. Vězeli hluboko v pravé úchylce a podleli pojetí dělnické vlády „v rámci buržoazní demokracie“, jak ji definoval lipský zjezd. Zde byl hlavní důvod, proč se v Sasku dělnická vláda neudržela a ani v nejmenším nesplnila naděje proletariátu. Nelze ovšem přehlížet, že v KSN se vyskytovaly i levičácké názory na dělnickou vládu a že také nesprávné teoretické pojetí některých částí KSN přispělo k jejímu nezdaru.

Takové pojetí naráželo uvnitř KSN na odpor a vedlo k rozporům v její politice a taktice. V čele strany bylo vedení seskupené kolem Brandlera, předsedy ÚV KSN, a Thalheimera, jenž vystupoval jako teoretik strany. Tato skupina vězela hluboko ve pravičácké úchylce a v dělnické vládě viděla jen koalici se sociální demokracií v rámci buržoazní demokracie.

Proti nim stála vysloveně levičácká skupina vedená A. Maslowem a R. Fischerovou, která zcela přehlížela konkrétní podmínky situace a žádala okamžitý boj za diktaturu proletariátu. A mezi tím byly dělnické živly

⁴⁷ Viz Protokoll des V. Kongresses der KI., str. 264, 323. Klára Zetkinová líčí situaci v Německu jako vysloveně revoluční, kdy již objektivní podmínky přerůstají v subjektivní: „V dubnu, květnu, červnu, červenci vidíme tyto zjevy: Všude mzdové boje, stávkový, všude hladové demonstrace, drancování obchodů, rekvizice potravin městskými dělníky na venkově apod. Situace byla nesporně revoluční.“

⁴⁸ Viz Die Rote Fahne 21. 10. 1923.

z Berlína, Hamburku, nespokojené s pravičáctvím vedení, které se přiklápěly k levé opozici. Dosud však neměly tak jasno, aby odmítající oportunistické pojetí dělnické vlády našly samy správnou její koncepci. I když se k této koncepci blížily a přiznávaly nutnost přechodných hesel, upadaly často do extrémů a inklinovaly k myšlence okamžitého boje za diktaturu proletariátu. Tyto spory plály ve straně od lipského sjezdu přes celé jaro a léto a ochromovaly pak v říjnu akceschopnost KSN a bránily nalezení správného řešení. Jen tak lze vysvětlit, že názorový zmatek v říjnu 1923 vyvrcholil tak, že vedení KSN se náhle postavilo na stanovisko boje za diktaturu proletariátu bez ohledu na skutečnou situaci. Když byl v Říši vyhlášen výjimečný stav, tu KSN vydala leták, v němž mobilizovala masy k odporu a k přípravě generální stávk. Vytkla řadu velmi vhodných, případných požadavků, jako tvoření akčních výborů, proletářských setnin, zpevnění jednotné fronty apod. Zřejmě však pod tlakem levice ve vedení došla zde až k požadavkům proletářské diktatury, což také ve svých heslech formulovala: „Dravý a zpupný útok kapitalistických trustů musí dostat odpověď od jednotné sevřené fronty pracujících bez rozdílu politické a odborářské příslušnosti. Proti bílé diktatuře musí být postavena d i k t a t u r a r u d á. Bude-li parlament poslán k čertu, musí převzít jeho moc parlament práce — Kongres závodních rad.“⁴⁹

Pro požadavek diktatury nebyla ovšem situace zralá. Masy sice byly v revolučním pohybu, ale stupeň jejich uvědomění nebyl tak vysoký, aby okamžitě pochopily nutnost diktatury proletariátu. Byly ochotny bojovat proti buržoazii, která ohrožovala jejich existenci, ale současně byly ve stadiu, kdy bojovaly především za zlepšení své situace, a ne za změnu společenského zřízení. K tomu právě potřebovaly dozrát tím, že by prošly etapou dělnické vlády. A přitom byl požadavek vznesen právě v době, kdy KSN v Sasku vytvořila dělnickou vládu, do níž její členové vstoupili. Tento krok KSN byl v rozporu s citovaným prohlášením a musel v masách indiferentně vzbudit pochybnosti a narušit jednotu.

Docházelo tedy v pojetí dělnické vlády a praktické politice KSN i k levým chybám, i když převažoval pravicový oportunismus. Tyto nejasnosti způsobovaly zmatky uvnitř strany samé, nejasnosti o jejich cílech nesly sebou v zárodku neúspěch snah o dělnickou vládu. V obou případech byly v rozporu s pojetím, jak se tehdy vytvořilo v Komunistické internacionále a jak odpovídalo stupni uvědomění pracujících.

Velký podíl na porážce německé dělnické třídy na podzim r. 1923 měla sociálně demokratická strana, správněji její pravicové vedení. Byla v úzkém spojení s německou buržoazií a poskytovala jí všemožnou podporu proti dělnickému hnutí. V rozhodných chvílích r. 1923 zúčastnila se na vládě

⁴⁹ Viz IML-Berlin Sign. D. F. VI/16, též Sign. XII-D-2. Důsledným domyšlením této teze, domyšlením pochopitelně krajně nevhodným, bylo vystoupení komunistického poslance Lieberrasche v Sasním zemském sněmu dne 17. 10. 1923, když ve svém projevu o situaci prohlásil: ... „dass die sächsische Arbeiterschaft dazu übergeht, diese Quasselbude zum Teufel zu jagen und an ihre Stelle die Interessenvertretungen des Arbeitervolkes zu setzen, die nicht mehr die Rücksicht nehmen auf die Diktatur Stinnes, aber die Diktatur des Proletariats gegenüber der weissen Diktatur aufrichten.“ — Verhandlungen des Sächsischen Landtages, sv. II, 1923, str. 1627.

monopolů a s touto vládou nese odpovědnost za celou řadu aktů namířených proti dělnické třídě.

Ani levicoví sociální demokraté, s nimiž KSN navázala spolupráci především v Sasku a Durynsku, neukázali se spojenci pevnými a spolehlivými a i oni nesou část odpovědnosti na porážce.

Ve vedení saské sociální demokracie se vytvořila levá skupina vůdců, která pod nátlakem zrevolucionizovaných sociálně demokratických dělníků byla nakloněna ke spolupráci s komunisty. Z nejvýznamnějších můžeme jmenovat Arzta, Böchela, Grauppeho, Liebmann a dr. Zeignera. Tato část vůdců neměla však pevnou politickou linii k jednotné frontě. Byla k ní spíše tlačena, a to nejen sociálně demokratickými dělníky, ale i obavami před vojenskou intervencí bavorských fašistů a pruských militaristů, stejně jako nepřízní říšského vedení sociální demokracie.

Jak již bylo uvedeno, dr. Zeigner upozorňoval soustavně na tajná skladiště zbraní zřizovaná v Sasku vedením armády, jež byla v nejužších stycích s ozbrojenými reakčními svazy. Již tím si vysloužil nepřítel říšské vlády, německé buržoazie a vedení soc. demokracie. Kolísal dlouho mezi vládou Stresemannovou a komunisty, až nakonec s ostatními levými soc. demokraty došel k dohodě s komunisty o utvoření společné vlády.

SPD od podzimu r. 1923 otevřeně vystupovala proti dělnickým zájmům. Již zmocňovací zákon, jenž představoval útok na dělnickou třídu a demokratická práva, našel její plnou podporu. Tento zákon byl schválen v Reichstagu 316 hlasy proti pouhým 24 hlasům; komunisté odešli tehdy před hlasováním. Sociálně demokracie pro tento protilidový zákon hlasovala.

Stav obležení byl vyhlášen a výkonná moc převedena na reakční generalitu říšské armády z příkazu sociálně demokratického presidenta Friedricha Eberta. Plný souhlas k těmto aktům dal další sociální demokrat ministr vnitra Sollmann. Za této situace byli si levicoví vůdčové vědomi dalšího vývoje a uzavírajíce dohodu s komunisty opřeli se o masy, které za komunisty stály. Sami, aspoň slovy, projevíli také odhodlání k společnému boji. Při tvoření vlády výslovně prohlásili: „Jsme si vědomi toho, že při vytvoření sociálně demokratickokomunistické vlády v Sasku dojde k nejostřejšímu vyhocení situace. Srážka s říšskou vládou je nevyhnutelná. Jsme však připraveni tuto vládu hájit všemi prostředky. Nedáme se odstrašit tím, že bude nutné na ochranu takové vlády povolát do boje dělnictvo.“⁵⁰

Toto odhodlání nebylo tak pevné, aby odolali nátlaku, který na ně vykonávala opatření říšské vlády a říšského vedení sociální demokracie. Když příslušník jejich strany president Ebert nařídil vojenskou exekutivu armády proti jejich vládě, v níž přece sociálně demokracie měla většinu, když se armáda na základě tohoto příkazu dala na pochod, když říšská vláda, v níž byli tři sociálně demokratictí ministři, dala souhlas k protiústavnímu rozpuštění saské vlády a konečně ji vojensky rozehnala, pak se přiklonili odevzdaně zpět k buržoazii, neschopni jakkoliv svou vládu hájit.

I sám Zeigner pod tlakem těchto okolností jednal tak, že jeho jednání lze těžko nenazvat zradou. Aniž by komunisty informoval, prohlásil již

⁵⁰ Paul Bötcher: c. d. str. 21.

23. 10. 1923 na zasedání soc. dem. frakce zemského sněmu, že je ochoten se s komunisty rozejít. Soc. dem. frakce však rozhodla tohoto kroku se zatím zdržet. Na dalším zasedání frakce dne 26. října žádá znovu, aby bylo schváleno propuštění komunistů ze saské vlády, protože spolupráce s nimi je dále nemožná. Na poradě dne 28. října, kterou měli soc. dem. ministři s vedením strany za účasti Hilferdinga o Stresemannově ultimatu, navrhol Zeigner, že odpoví říšskému kancléři v tomto smyslu: „Odmítá ultimatum jako protiústavní, prohlašuje však, že komunisté opustili říšskou ústavu a tak opustili základnu, na níž byla vláda vytvořena. Proto propustí ministry Böttchera a Heckerta z úřadu a v pátek 30. 10. 1923 předloží jejich demisi zemskému sněmu.“⁵¹

Dr. Zeigner nemohl svůj úmysl provést, protože jeho vláda byla již před tím vojensky likvidována, stejně jako byla zastavena činnost Zemského sněmu saského. To všechno se událo v době, kdy společně s komunisty vyhlásila saská sociální demokracie generální stávkou jako protest proti útoku říšské vlády.

Vytvoření nové saské zemské vlády pod vedením soc. dem. Fellische, v níž zůstali téměř všichni soc. demokraté z předchozí vlády, potvrzuje jen naprostou nespolehlivost sociálních demokratů.

Zůstává faktem, že i tito nejistí spojenci mohli sehrát svou úlohu, aspoň zčásti, jak slibovali. Bylo nutno je postavit pod tlak dělnických mas a jejich vlastních příslušníků. K tomu vedla jediná cesta: informovat o všech jednáních dělnické masy, prosazovat požadavky prospěšné dělnické třídě ve vládě a odvolat se k masám, pokud by soc. demokraté s tímto nesouhlasili. Za situace, která byla mezi saským dělnictvem, nemohli soc. dem. spojenci takovému nátlaku odolat a museli jít společně s komunisty. Bylo již vyloženo, proč k tomuto prostředku KSN nesáhla.

Nepřekvapí nijak další postup sociální demokracie proti komunistům. Soc. dem. ministři v říšské radě šli tak daleko, že sami navrhovali, aby komunističtí členové vlády byli zatčeni a soudně stíháni. Saští soc. demokraté o tomto činu věděli, avšak komunistické partnery neinformovali. Nepřekvapí též ani to, že SPD a ADGB odmítly společně s KSN vyhlásit generální stávkou a protestovat proti útoku na saskou dělnickou vládu.⁵²

Říšská vláda, která ani v nejmenším nezasáhla proti fašistickému hnutí a proti separatismu bavorských monarchistů, neváhala ani na okamžik vojensky zakročit proti dělnickému Sasku a proti vládě, v níž vedle komunistů stála ve většině sociální demokracie.

Tento zásah byl s nelibostí přijímán i liberálně demokratickou buržoazií a některými sociálními demokraty. Ne ovšem proto, že by sami váhali použít násilí proti komunistům, avšak proto, že si dobře uvědomovali, že takové protiústavní jednání porušuje poslední zbytky demokracie a že jed-

⁵¹ Paul Bötcher: c. d. str. 24. — Všechny tyto okolnosti jsou dále vylíčeny v brožuře Paula Bötchera. Kampf um das rote Arbeiter-Sachsen a v publikaci KSN v Sasku k zemským volbám v r. 1926: „Handbuch der KPD und Sachsenpolitik“, S. 8–12. Stejně líčí situaci i soc. dem. redaktor Wilhelm Dittmann v časopise „Vorwärts“ z 2. 11. 1923.

⁵² Paul Bötcher: Kampf um das rote Arbeiter-Sachsen, str. 11–12.

noho dne se může obrátit proti nim. Byli však vázáni koalici s buržoazií, takže proti těmto opatřením nemohli vystoupit.⁵³

Jednání vůdců sociální demokracie je nutno ostře odlišit od činnosti soc. demokratických prostých členů a drobných funkcionářů. O jejich solidaritě v boji, o podpoře komunistů, o spolupráci v orgánech jednotné fronty a v mnoha případech i ochotě ke generální protestní stávce bylo již vícekrát mluveno. O rozdílu mezi vůdci a členstvem svědčí ta okolnost, že při vytváření Fellischovy vlády se frakce zemského sněmu ani neodvážila požádat o svolení k vytvoření této vlády stranické orgány saské soc. demokracie.

Tento rozpor se ještě prohloubil, když se počátkem r. 1924 utvořila další zemská vláda v Sasku jako koalice s buržoazií pod vedením soc. demokrata Heldta. Zemský sjezd soc. demokracie postavil se zcela otevřeně proti tomuto kroku.⁵⁴

Kromě ideologické nejasnosti, zrady pravicových sociálních demokratů a kolísavosti a nespolehlivosti levých spojenců přispěla k porážce dělnické třídy Německa i řada nesprávností a omylů v taktice KSN. Po celý rok probíhaly v Německu namnoze živelné akce dělnictva ve formě hladových demonstrací, stávek, srážek se státní mocí, zásahů orgánů jednotné fronty, zabavování potravin kontrolními výbory i činnost závodních rad a jejich výborů. Od poloviny roku se pak do čela těchto akcí dostávají komunisté, mnohé z nich úspěšně vedou a organizují a získávají důvěru dělnických mas, často i bezpartijních a důvěru k politice komunistické strany. Mnohé z těchto akcí vrcholí celostátními událostmi, které významně zasahují do chodu státního pořádku a ochromují ho. A přes to KSN nedovede se uvědoměle postavit v čelo mas, nedovede tyto akce dovést do konce a živelně probíhající činnost mas pozvednout na vyšší stupeň, prohloubit krizi, v níž se nalézá buržoazní stát, a vést hnutí až k probojování dělnickorolnické vlády.

Jako uzlové body revolučního vření lze označit květnovou stávku v Porúří, antifašistický den v červenci a stávku za svržení Cunovy vlády v srpnu 1923. Ve všech těchto událostech, po počátečním úspěšném nástupu, KSN zastavila činnost obvykle v okamžiku, kdy akce vrcholily a kdy nastával

⁵³ O tomto nesouhlasu soc. demokratů píše ve svých pamětech tehdejší pruský ministr vnitra Braun: „Úředně jsem to nemohl vyjádřit, poněvadž ve své vládní koalici jsem měl členy Deutsche Volkspartei. Její kancléř Stressemann a saský vládní komisař patřili též k Volkspartei a byli zodpovědní za postup proti saské vládě.“ Braun dále líčí, jak se obrátil na říšského presidenta se svými pochybnostmi, ale ten odmítl cokoliv na postupu proti saské vládě změnit, ačkoliv ho upozorňoval na nebezpečí precedentu. Braun také doznává, že i v kruzích liberální buržoazie vzbudil zásah proti saské dělnické vládě odpor, zejména proto, že „násilné vystoupení říšské vlády bylo v příkrém rozporu k ohledům a mírnosti, s níž vystupovala vláda proti Bavorsku“. Není bez zájmovosti, že se Braun skutečně dočkal toho, že pruská vláda byla v roce 1933 likvidována stejným způsobem. Na jeho námítky mu tehdejší říšský president Hindenburg odpověděl: „Co chcete, váš zemřelý přítel Ebert postupoval svého času proti saské vládě ostřeji než já.“ – Viz Otto Braun: Von Weimar zu Hitler, str. 56.

⁵⁴ „Darüber hat der Landesparteitag vom 6. 1. 1924 sein Urteil gesprochen. Er hat den Disziplinbruch aufs schärfste verurteilt, der Regierung Heldt sein Misstrauen ausgesprochen und erklärt, dass die Sozialdemokratie Sachsens nicht hinter Regierung steht.“ Viz: Hermann Liebmann: Neun Monate sächsische Koalitionspolitik, str. 7.

kritický bod zlomu, v němž vývoj směřoval k hluboké krizi režimu. Nejtragičtější bylo toto zastavení v bodě zlomu při stávce proti Cunovi, kdy revoluční proud plynul nejšířěji a nejbouřlivěji a kdy buržoazie byla nejvíce otřesena.

Další boj pak probíhal již v situaci nepříznivější. Buržoazie se rychle zkonsolidovala, utvořila novou vládu, vládu Velké koalice a uchopila opět otěže moci pevněji. Koncem září a v říjnu se pak strana zaměřila zcela na přípravu ozbrojeného boje a zcela opomíjela boj za dílčí požadavky a jeho spojení s konečným cílem. KSN se domnívala, že je nutno šetřit všechny síly ke konečnému úderu a netříštit se v akcích za běžné požadavky. Dokonce tam, kde k akcím docházelo, varovala před nimi a dávala příkazy je zabrzdit.⁵⁵

Ozbrojený boj je však cíl, k němuž nedospěje každý okamžitě, a ne každý dělník je tak uvědomělý, aby pochopil význam tohoto boje a šel se zbrání v ruce bojovat za moc dělnické třídy. To je možné očekávat a požadovat od předvoje, ne však od dělnických mas. Je nutné, a to nejen ve smyslu taktiky jednotné fronty, vést drobné, dílčí boje za denní požadavky, jež jsou každému dělníkovi běžné. Tyto boje a požadavky je třeba stále stupňovat, dobývat drobných úspěchů a dávat tak těm, kteří se boje účastní, sebevědomí a víru ve výsledek boje. A teprve když masy projdou takovou školou, lze stupňovat cíle až k boji o moc. Tím spíše, když se v předcházejících srážkách ukáže, že řada oprávněných dělnických požadavků již nemůže být buržoazií splněna za stávajícího pořádku a bez použití ostřejších forem boje.

Osvědčená dělnická pracovnice a zkušená revolucionářka Klára Zetkinová, která označuje tehdejší situaci za jednoznačně revoluční, ukázala, kde byla chyba KSN:

„...Nestačilo hlásat dobytí moci a občanskou válku. To masám nic neříkalo. Úkolem strany bylo spojit požadavky dobytí moci jako cíl a výzvu k občanské válce, jako cestu k cíli se všemi nedostatky a denními požadavky proletariátu. Ne pouhými slovy, ale prostřednictvím denního boje ve všech oblastech, využitím všech forem agitace a akcí, využitím všech stranických orgánů jsme měli co nejpevněji spojit citění, myšlení a vůli mas myšlenkou dobytí moci a občanské války... Strana neměla jasné historické poznání o vnitřní souvislosti mezi denními boji proletariátu o dílčí požadavky a bojem o dobytí moci. Neviděla v dílčích bojích a dílčích požadavcích nic jiného než zřídlo předčasného mrhání a marnění revoluční energie mas a pokládala za svou povinnost toto mrhání potírat. Nedocenila dílčí boje a denní požadavky tak, jak měly být ceněny, totiž jako zdroj probuzení, sbírání, stupňování a výchovy proletářských sil pro masový boj a dobytí moci“.⁵⁶

Připomeneme-li k tomu nedostatečnou a nerozhodnou přípravu generální stávky, máme vysvětlení, proč tato akce nemohla již na masy působit a vtáhnout je znovu do boje, zejména když zde byla možnost, že dojde k boji se státní mocí.

⁵⁵ Bericht über die Tätigkeit der Exekutive KI vom IV. bis V. Weltkongress, str. 19.

⁵⁶ Fünfter Kongress der Kom. Internationale, str. 324.

S tím souvisí i to, že KSN v rozhodných okamžicích se nepozdvihla k odporu proti řadě zásahů buržoazie, které směřovaly proti dělnické třídě a ochromovaly předem její schopnost bránit se a bojovat. Vyhlášení výjimečného stavu bylo opatřením, které těžce omezilo schopnost jakékoliv akce proletariátu, a následující zmocňovací zákon se již dotýkal životních zájmů pracujících. Proti těmto zásahům však KSN nemobilizovala a ani se nepokusila demonstracemi otrást pozicí vlády, která útočila na pracující. Stejněho významu byl Severingův zákaz proletářských setnin a po něm následující zákazy některých jiných zemských vlád a konečně opět Severingův pokus ochromit dělnické akce rozpuštěním Říšského výboru závodních rad. Tyto zákazy nebyly realizovány, poněvadž pracující odmítli likvidovat své bojové orgány a pokračovali v činnosti. Přesto však opět KSN neorganizovala živelný odpor a nevyužila bojové nálady mas k otrávení vládních buržoazních orgánů.

To vše se dalo v době, kdy na ulicích měst v celém Německu probíhaly stále živelné protestní demonstrace, které mnohdy trvaly do noci, kdy se neorganizovaně zabavovala nákladní auta, na nichž se jezdilo na projevy, případně se s nimi na venkově i v městech konfiskovaly potraviny, a kdy policie byla bezmocná a často se ani nepokoušela zasahovat.⁵⁷

Při přípravě očekávané srážky s buržoazií na podzim r. 1923 zaměřila KSN své přípravy zcela na střední Německo, na Sasko a Durynsko a opomenula důležitá a stará centra dělnického hnutí: Porúří, Hamburk a Berlín. Je ovšem správné, že Sasko se svými podmínkami představovalo spolehlivou základnu k rozvinutí boje o moc a zaručovalo do jisté míry úspěšný postup. Proto také exekutiva KI souhlasila na zářijových poradách v Moskvě položit sem těžiště příprav a plán KSN byl i zde formulován: „Proletariát vyjde v Sasku z obrany dělnické vlády, do níž vstoupíme; pokusíme se v Sasku využít státní moci, abychom se ozbrojili, abychom z tohoto proletářského okresu středního Německa vytvořili val mezi jižní kontrarevolucí v Bavorsku a fašismem na severu. Současně zasáhne strana v celém Německu, aby mobilizovala masy!“⁵⁸

V tehdejší situaci nepočítala KSN s dlouhou existencí dělnické vlády v Sasku. Správně uvažovala, že bude-li saská vláda provádět proti buržoazii opatření prospěšná proletariátu, dostane se s buržoazií brzy do konfliktu, a ta proti ní nebude váhat použít vojenského zásahu. Proto si jako hlavní cíl vytkla ozbrojení proletariátu. A takto ozbrojený proletariát měl zastavit vojenský útok na Sasko, přejít do protiútoku a přenést boj do ostatních částí Německa. Po obsazení center kontrarevoluce v Bavorsku a Berlíně se počítalo s utvořením říšské dělnicko-rolnické vlády z komunistů, levých soc. demokratů, odborářů a zástupců maloburžoazie, vlády, která by nejdříve přešla k socializaci těžkého průmyslu a k vyvlastnění velkostatků Východ. Pruska, Pomořan, Meklenburska a Horního Slezska.

⁵⁷ Kromě tiskových zpráv a zpráv úředních míst, která to zjišťují, líčí tak situaci vedle již citované Kláry Zetkinové i jiní osvědčení dělničtí funkcionáři a revolucionáři, např. Thälmann, Remmele, König. — Viz „Die Lehre der deutschen Ereignisse. Das Präsidium des Exekutionskomitets der Kom. Internationale um deutsche Frage.“

⁵⁸ Tamtéž jako v předchozí poznámce, str. 5.

Vyvláštěné pozemky měly být rozděleny mezi chudé rolníky. Dále by zatím tato vláda nešla.⁵⁹

Aby však bylo možno tyto záměry uskutečnit, bylo nutno současně mobilizovat masy v celém Německu. Při jednáních v září 1923 v Moskvě to bylo výslovně řečeno a KSN si toho tedy byla vědoma. A přes to tuto přípravu opomenula a zaměřila se vlastně jen na střední Německo. A to ještě přípravy ke srážce byly prováděny převážně v technickovojenském smyslu a jejich agitační a propagační politická příprava byla opomíjena. To ovšem muselo snížit a také skutečně snížilo možnost mobilizace mas v kritických okamžicích boje.

Když se ukázalo, že dělnictvo není ozbrojeno a nemůže dobře jít do ozbrojené srážky s armádou, bylo stále ještě možno nástup vojenských sil ochromit vyhlášením generální stávkou a udržet tak pozice dělnické třídy. Protiakce dělnictva proti Kappovu puči daly k tomu dobré zkušenosti a příklad. KSN se však včas nezmohla na nejmenší odpor, např. ani na výzvu k železničářům, aby sabotovali dopravu jednotek armády. I tak došlo k takovým pokusům např. v Kasselu a Hamburku. Nikým neorganizovány zůstaly však zcela ojedinělé. A tak nebyla nastoupena ani cesta ústupového boje přes generální stávku, ale cesta kapitulace bez jakéhokoliv odporu. Uprostřed objektivně revoluční situace chyběl zcela subjektivní faktor: Vyspělá komunistická strana schopná vést masy do boje, avšak schopná i bojového manévrování a takového postupu, jenž by nástup dělnické třídy udržel a posílil, i tehdy, nebyl-li ozbrojený boj možný. A tak vyspělá KSN dosud nebyla. Dá se uzavřít tak, jak učinil Ernst Thälmann: „Říjen 1923 vykazoval všechny podmínky pro vítězství dělnické třídy kromě jediné, kromě existence cílevědomé bolševické strany.“⁶⁰

⁵⁹ Takovýto vývoj událostí v dělnickorolnické vládě líčí Ruth Fischerová ve své knize „Stalin und der deutsche Kommunismus“, str. 386. Mám za to, že tomuto líčení lze věřit, protože počáteční etapa vývoje, tj. vstup do saské vlády a její vývoj k ozbrojenému boji, jsou v plné shodě s oficiálními dokumenty o jednáních v EKI i s vyjádřením vedoucích funkcionářů EKI, např. G. Zinověva, Radka a jiných. Další líčení o vytvoření dělnickorolnické vlády v říšském rozsahu a o jejím programu sice již tohoto podkladu nemá, ale odpovídá plně situaci v Německu a obecným směrnicím KI o jednotné frontě a dělnickorolnické vládě. Je také v soulase s návrhem programem, který v polovině října 1923 vypracovalo ústředí KPD pro kamenickou konferenci. Viz Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, sv. 3, str. 670–672.

⁶⁰ Ernst Thälmann: Fünf Jahre nach dem Hamburger Aufstand. — Die Rote Fahne 23. 10. 1928.